

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
TEOLOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ETIKY, PSYCHOLOGIE A CHARITATIVNÍ PRÁCE

Bakalářská práce

Etický kontext sociálního podnikání

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Autor práce: Gabriela Šamatová

Studijní obor: sociální a charitativní práce

Ročník: III.

2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedenými v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Rácově 25. 1. 2019

Gabriela Šamatová

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Davidu Urbanovi, Ph.D. za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích bakalářské práce.

Obsah

ÚVOD	5
1 DEFINICE ZÁKLADNÍCH POJMŮ	8
1.1 SOCIÁLNÍ EKONOMIKA	8
1.2 SOCIÁLNÍ PODNIKÁNÍ	8
1.3 SOCIÁLNÍ PODNIK	9
1.4 SPOLEČENSKÉ BLAHO	9
1.5 PODNIKATELSKÁ ETIKA	9
1.6 KULTURA PODNIKÁNÍ	10
1.7 PODNIKATEL (V SOCIÁLNÍM PODNIKU)	10
2 HISTORIE SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ V ČR	11
3 PRINCIPY SOCIÁLNÍHO PODNIKU	13
3.1 NADŘAZENOST ČLOVĚKA NAD KAPITÁLEM	13
3.2 VEŘEJNĚ PROSPĚŠNÝ CÍL	13
3.3 PŘÍSTUP BEZ PŘEDSUDKŮ	14
3.4 NAPLNĚNÍ LOKÁLNÍHO SPOLEČENSKÉHO PROSPĚCHU	14
3.5 ENVIRONMENTÁLNÍ POVAHA PODNIKÁNÍ	14
4 ZAMĚSTNANCI SOCIÁLNÍCH PODNIKŮ	15
4.1 ZAMĚSTNÁVÁNÍ OSOB SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM	15
4.1.1 Sociální rehabilitace	16
4.1.2 Pracovní rehabilitace	16
4.1.3 Ergoterapie	17
4.2 ZAMĚSTNÁVÁNÍ MLÁDEŽE A MLADÝCH DOSPĚLÝCH	17
4.3 ZAMĚSTNÁVÁNÍ ŽEN PO MD A OSOB PEČUJÍCÍCH O OSOBU BLÍZKOU	17
4.4 SENIOŘI A OSOBY POTŘEBUJÍCÍ ZVLÁŠTNÍ POMOC	18
5 AKTUÁLNÍ ETICKÉ KONTEXTY SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ	19
5.1 ODLOUČENÍ ETIKY A EKONOMIE	20
5.2 OBČANSKÁ SPOLEČNOST JAKO ZÁKLADNÍ VÝCHODISKO SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ	21
5.3 ETICKÁ VÝCHODISKA SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ	24
5.4 ETIKA V INTERAKCI S PODNIKÁNÍM	25
5.5 PŘÍNOS SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ V GLOBÁLNÍM SVĚTĚ	27
ZÁVĚR	29
PŘÍLOHA I	33
CÍL STÁŽÍ	33
PLÁN STÁŽÍ A METODY SPOLUPRÁCE	33
PŘEDSTAVENÍ SUBJEKTŮ	34
VK Radouš s.r.o.	34
POMOC z.s.	34
ODPOVĚDI	35
SHRNUTÍ	37
ODBORNÁ LITERATURA	38
LEGISLATIVNÍ DOKUMENTY	39
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	39
DALŠÍ ZDROJE	40

Úvod

Dle známého ekonomy Tomáše Sedláčka vzkvétá v současnosti tuzemská a vlastně také evropská ekonomika v nejvyšší možné míře. Ekonomický růst přináší rozmach sociálních aktivit, sociálního podnikání a intenzivnější akcent na potřeby společenských minorit. Stojí za povšimnutí, že se již několik let mezi předměty vysokých škol ekonomického zaměření objevuje etika. Nejdříve jako seminář volitelný, dnes již v mnoha případech jako předmět stěžejní. Zdá se, že v tomto kontextu lze uvažovat o reakci na aktualizaci etických hodnot reflektovaných ekonomii. Keller píše o rozpoznání systému, kdy doposud větší část obchodování spočívala nikoli na manipulaci se zbožím, ale na manipulaci s lidmi.¹ Potřeba odlišného přístupu ke vzdělávání a kariérnímu růstu manažerů je dostatečně zřejmá. Měla by přinášet nové formy spolupráce a zjišťovat skutečné potřeby lidí, nikoli uměle vytvářet poptávku. Objevují se zde argumenty pro tezi, že samotná kumulace zdrojů už není v oboru ekonomie tak bezvýhradným a konečným cílem, jako tomu bylo často dříve. Ke slovu přichází práva jedince. Pravděpodobně právě v reakci na tento proces píše francouzský profesor filosofie Gilles Lipovetsky v knize *Soumrak povinnosti* o současném managementu, který není schopen v sobě probudit pocit sounáležitosti. Zmiňuje chybějící etiku povinnosti, jejíž absence je vyvažována pouze slabou individualistickou odpovědností: „Neočekáváme již od druhých obět' a dobročinnost, nýbrž zvýšenou úctu k existenci jednotlivce. Společenský význam subjektivních práv je jedním z hlavních důvodů, které opravňují zavedení etické výchovy v obchodních školách.“² Business ethics se stal pojmem, který současný podnikatel velmi dobře zná. Propojování etiky a ekonomiky se tak stává nedílnou součástí dnešní podnikatelské reality. Lipovetsky hovoří doslova o etické horečce, ovlivňující postupně všechny oblasti.³ Akcent současné společnosti na individualismus a jeho bezprostřední vliv na tržní mechanismy zmiňuje také církev: „Konečné důsledky individualistického ducha v ekonomice vidíte a stěžujete si na ně, ctihodní bratři, sami. Volná soutěž zničila sama sebe, na místo volného trhu nastoupila hospodářská diktatura, namísto snahy po zisku, nezkrotná chamtivost moci. Veškerý hospodářský život se tak stal nesmírně tvrdým, bezcitným a ukrutným.“⁴

Při reflektování etického rozměru ekonomických snah v posledních několika desítkách let lze zmínit tři znaky současné etiky. Prvním je obecné vědomí krize morálky. Fiala dodává, že krizi morálky se etikové věnovali odedávna, nicméně nyní nejde o krizi jedné kultury, či krizi ekonomickou, sociální a v dalších ekonomických odvětvích, ale o krizi s planetárním významem. Druhým znakem je snaha o bezprostřední informování veřejnosti o etické problematice a rozšíření etického

¹ Srov. KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu*. 3. vyd. Praha: EarthSave, 2005, s. 63.

² Srov. LIPOVETSKY, Gilles. *Soumrak povinnosti: bezbolestná etika nových demokratických časů*. V českém jazyce vyd. 2. Přeložil Martin POKORNÝ, přeložila Alena BLÁHOVÁ. Praha: Prostor, 2011. Střed (Prostor), s. 376.

³ Tamtéž, s. 329.

⁴ *Quadragesimo anno*, čl. 109.

výzkumu. Akcent a otevřenost v diskutování na toto téma vedou ke třetímu znaku. V něm jde o návrhy a snahy, jak krizi morálky v současné společnosti řešit.⁵

Problematika etického smýšlení a různé formy morálních aktivit prostupují společenským vědomím již velmi zřetelně. Sedláček hovoří o současnosti jako o „době dluhové“, přičemž tento stav vyvěrá z „krize přiměřenosti“. S touto ctností se v posledních desetiletích v naší společnosti setkáváme jen velmi zřídka.⁶ Dále na konto ekonomiky rozvádí: „Příliš bujaře jsme odběhli od principů morálky, na kterých by měla ekonomika stát.“⁷ Pravděpodobně následkem uvědomování tohoto faktu roste trend přehodnocování novodobé kultury a směřuje jedince k omezení sobeckého způsobu života, k nalezení takového způsobu existence, který neškodí životnímu prostředí a umožňuje hodnotný život pro všechny členy společnosti. Ohled na všechny členy společnosti, jejich zrovnoprávnění v praktickém životě znamená poskytování stejných šancí. V ekonomické rovině v tomto kontextu lze poukázat na charakteristiky typické pro sociální podnikání, jako je sociálně etické uvažování, jež podporuje společenskou sounáležitost právě díky rozšíření šancí a možností. Zdokonalování vztahů mezi jednotlivými členy a skupinami (kulturními, etnickými, či skupinami jinak specifickými) je výsledkem propojení vlastního zkoumání a poznávání mravních jevů, tedy individuální etiky, a evidentní společenské tendence ke zvýšené reflexi těchto hodnotových systémů.⁸

Potřeba provázat ekonomiku a sociální práci skrze sociální podnikání zase vychází z nutnosti zvyšovat kompetence sociálních pracovníků. Sociální práce reaguje na aktuální potřeby společnosti dalším vzděláváním odborných pracovníků. Současná situace sociálního státu otevírá poptávku po inovaci, která vyžaduje mezioborovou spolupráci. Danihelková píše, že stimulem jsou v podstatě úvahy o „identitě profese sociální práce v postmoderních podmínkách.“⁹

Přesto se málokomu vybaví kontext etický, slyší-li termíny ekonomika, či podnikání. Souvislosti mezi ekonomikou a etikou jsou přitom zásadní. Nalézají se především v problematice lidské motivace k ekonomické činnosti. Amartya Sen ve své knize *Etika a ekonomie* píše, že překvapujícím rysem je kontrast mezi vědomě neetickou povahou moderní ekonomie a jejím historickým vývojem, v němž vystupuje do značné míry jako odnož etiky.¹⁰ Taktéž Aristoteles spojuje bohatství, vycházející z ekonomiky, s lidskými cíli, přičemž politika jako jedna z nejvyšších nauk musí v sobě obsahovat také ekonomický aspekt, musí znát správnou míru a směr také v tomto odvětví.¹¹ Lze právě zde říci, že problematika ekonomického rozměru lidské motivace

⁵ Srov. FIALA, Bohumil, *Etika*. Slezská univerzita v Opavě 2012, s. 32.

⁶ Srov. SEDLÁČEK, Tomáš. *Ekonomie dobra a zla: po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. Praha: 65. pole, 2009, s. 236-240.

⁷ Tamtéž, s. 257.

⁸ Srov. FIALA, Bohumil, *Etika*. Slezská univerzita v Opavě 2012. ISBN 80-7248-752-3, s. 32-39.

⁹ DANIHELKOVÁ, Ester. Ekonomické předměty v bakalářském studijním programu sociální práce. In: *Sociální práce/Sociálna práca*. 2016, č. 5, s. 26-39.

¹⁰ Srov. SEN, Amartya Kumar. *Etika a ekonomie*. Přeložil Jitka ŠTEFKOVÁ. Praha: Vyšehrad, 2002. Moderní myšlení, s. 14.

¹¹ Srov. ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. 3., nezměň. vyd. Přeložil Antonín KRÍŽ. Praha: Rezek, 2009, s. 274-279.

se tím dostává do bezprostřední blízkosti otázek, jaký život žít, jak jej pojmout, k čemu směřovat a jakým způsobem.

Pokusím se popsat, jak současné podnikatelské prostředí v České republice reaguje na výše nastíněnou renesanci etických hodnot a jak se sociální práce zakotvuje v podnikatelské sféře prostřednictvím sociálních podniků. Cílem práce je proto **představit sociální podnikání jako činnost s přesahem za hranice výdělečné činnosti směrem k etickým hodnotám a společenskému blahu v reflexi požadavků současné společnosti.**

K naplnění cíle docházím skrze pět základních kapitol, v nichž postupně definuji stěžejní pojmy a konkretizuji, v jakých terminologických mantinelech se budeme pohybovat. V úvodní části také shrnuji, jaké poznatky v oboru nám nabízí historický kontext. V rámci historie se zabývám též pojmem občanská společnost, jehož obsah poskytuje základní východiska pro tezi etického základu sociálního podnikání v aktivní občanské společnosti. Třetí kapitola popisuje již jednotlivé principy, které vycházejí z vnímání člověka především jako osoby s nezaměnitelnou důstojností a teprve sekundárně z člověka jako realizátora pracovní činnosti. Následuje popis jednotlivých cílových skupin, na které se zaměřuje sociální podnikání především v kontextu zaměstnanosti. Etická dimenze je tak dána přímým vztahem k minoritám jako základnímu cíli v rámci naplňování lidského práva na práci. Od páté kapitoly se věnuji odloučení etiky a ekonomie v obecném smyslu. Akcentuji přitom vnější dopady i vnitřní strádání společnosti z absence etického principu v ekonomické sféře, jakož i důsledků tzv. inženýrského přístupu k podnikání. Následující stať dostává pod drobnohled občanskou společnost, z níž sociální podnikání vychází, resp. nachází v ní svůj nejsilnější etický zdroj a oporu. Na pozadí občanských snah hraje svou roli celosvětová globalizace, a tedy vedení kapitálových toků mimo komunitní sociální směr. V kontrastu pak nastíněním typických atributů občanské společnosti směřuji k jejímu inspirativnímu vlivu na podnikatelské aktivity vedené v duchu sociální soudržnosti a preference etických hodnot. Linie etických východisek sociálního podnikání následující kapitoly je vedena prostřednictvím otázek po prosociální motivaci jednotlivých podnikatelů, touze po čistotě záměrů, myšlenek a činů, ale také skrze kritický náhled referující možnou utilitaristickou instrumentalizaci etiky. V závěru se zaměřuji na zasítování sociální práce v oblasti ekonomiky a propojení sociálního podnikání se sociální prací jako eventualitou pro budoucí vývoj a směr sociální práce a jejích aktivit.

Mezi základní zdroj své práce mohu zařadit především Senovo dílo *Etika a ekonomie*, *Ekonomický rozměr občanské společnosti* od Hunčové nebo *Etiku v podnikání a hodnoty trhu* od autorské dvojice Seknička, Putnová. V mnoha kapitolách taktéž dávám prostor postoji církve k daným tématům, přičemž čerpám především z encyklik. Bakalářská práce je doplněna dotazníkem čerpajícím ze stáží ve dvou diametrálně odlišných sociálních podnicích (viz. příloha). Poměrně stručný dotazník, vedený formou polostrukturovaného rozhovoru, však považuji za reprezentativní a přínosný z hlediska kompaktnosti celého textu.

1 Definice základních pojmů

Považuji za vhodné nejdříve definovat základní pojmy, se kterými v textu operuji. Jejich přesná formulace je nutná z hlediska terminologické správnosti textu a jednoznačnosti mých závěrů. Při zpracování tématu se pohybuji mezi několika společenskovědními disciplínami, tj. především sociální prací, sociální politikou, etikou a nedílně také ekonomikou. V každém z těchto oborů přitom mohou mít totožné termíny odlišné interpretace. Za zásadní pojmy považuji:

- Sociální ekonomika,
- sociální podnikání,
- sociální podnik,
- společenské blaho,
- podnikatelská etika,
- kultura podnikání,
- podnikatel.

1.1 Sociální ekonomika

Jedná se o ekonomiku s akcentovanými sociálními atributy. Pod tímto termínem můžeme rozumět ekonomiku participativní a demokratickou se sociálním dopadem. Jde o nástroj tržní ekonomiky, jenž směřuje k vytváření podmínek pro sociální soudržnost. Obecně sociální ekonomika vychází z předpokladů nabízených občanskou společností svobodných, odpovědných a aktivních občanů.¹²

Je na místě zmínit zde prozatímní pracovní definici reprezentovanou CIRIEC (mezinárodní síť věnující se výzkumu a publikování se zaměřením na veřejnou a sociální ekonomiku).¹³ Definice, již CIRIEC navrhuje pro koncept sociální ekonomiky, zní: „Soubor soukromých podniků s formálním uspořádáním, autonomním rozhodováním a dobrovolným členstvím, vytvořených za účelem naplňování potřeb členů prostřednictvím trhu výrobou zboží a poskytováním služeb, pojištění a financování, kde rozhodování ani jakákoli distribuce zisku či přebytků nejsou přímo odvozeny od kapitálu či příspěvků jednotlivých členů, kteří mají každý jeden hlas, avšak jsou vždy podřízeny demokratickým a participativním rozhodovacím procesům.“¹⁴

1.2 Sociální podnikání

Poměrně determinativní je již samotný termín sociální podnikání. Přívlastek „sociální“ v souvislosti s ekonomickým záměrem vyvolává v české společnosti spíše negativní konotace. Možná proto, že „sociální“ (zní, jako bychom měli pomoci) přízvisko může být vnímáno jako jakýsi apel, či imperativ. Naopak „ekonomický“ evokuje spíše

¹² Srov. TUČKOVÁ, Zuzana a Olav HAUGE. *Sociální ekonomika, sociální podniky a obrysy udržitelnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 13-21.

¹³ České sociální podnikání. *Zdroje informací* [online]. [cit. 2019-01-23]. Dostupné na WWW: <<https://www.ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/zdroje-informaci/webove-stranky>>.

¹⁴ *Evropský hospodářský a sociální výbor*. Nedávný vývoj sociální ekonomiky v Evropské unii [online]. Evropská unie: 2017 [cit. 2019-01-18]. Dostupné na WWW: <<https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-17-876-cs-n.pdf>>.

standartní podnikatelskou činnost. Legislativní definice sociálního podnikání v českém právním řádu neexistuje. Diference je přitom zásadní. Běžný podnik vyvíjí svou činnost proto, aby získal peníze, naopak sociální podnik získává peníze proto, aby mohl vyvíjet svou činnost. Nestoupá tedy primárně obrát, ale celková kvalita života.

Sociální podnikání charakterizuje tzv. trojí prospěch.¹⁵ Ten je protireakcí na co nejefektivnější produkci a zaměření na činnost co nejlukrativnější, jež nemá ve svém základu žádný jiný ukazatel „správnosti“ než ekonomický prospěch. Onen trojí zisk je tedy nejen ekonomické hledisko, ale také sociální a ekologické. Lze tak tvrdit, že sociální podnik znamená převrácení principu.¹⁶ Pro potřeby této práce tedy uvažují o sociálním podnikání jako o „ekonomické činnosti, jejímž cílem je primárně společenská prospěšnost, a nikoli generování ekonomického zisku“.

1.3 Sociální podnik

Vycházím z velmi plausibilní definice sociálního podniku od Hunčové: „Hospodařící sdružení zájmu, jež zapojením svých členů do vlastních aktivit pomáhá těmto členům jako osobám ohroženým sociálním vyloučením. Přičemž členové mohou být právě tak zaměstnanci, a zároveň klienti, jako majitelé a současně klienti.“¹⁷

1.4 Společenské blaho

Ve výzkumném cíli práce používám termín společenské blaho. Anzenbacher vnímá společenské blaho ve dvojitým významu. Na straně jedné jako souhrn prostředků a šancí nutných k tomu, aby všichni členové společenství mohli uskutečňovat své existenciální cíle. V tomto kontextu se jedná o takový stav společenského útvaru, díky kterému je tento schopen svým členům umožnit dosažení osobního blaha svým vlastním úsilím. V tomto náhledu má společenské blaho instrumentální charakter a slouží k seberealizaci jedince. Můžeme ho ovšem také považovat za cíl. Jeho dosahování pak závisí nejen na sociální spolupráci, ale také na odpovědném životě, tedy na tom, jak jedinec nakládá s prostředky a šancemi, které mu spolupráce poskytuje.¹⁸ Toto Anzenbacherovo pojetí, vytváří rámec, v němž chápeme společenské blaho i já.

1.5 Podnikatelská etika

Podnikatelská etika je svým základem etikou normativní: „Jde o reflexi etických principů do veškerých podnikatelských činností zahrnujících individuální, korporativní a společenské normy a hodnoty. Tato reflexe se může týkat základních idejí, rozhodování, ale i specifických oblastí, jako například marketing, finance, pracovní vztahy, ochrana životního prostředí.“¹⁹ „Teoretickým východiskem je především deontologická etika procesuálně založená na etice diskurzu. Je tedy kritickou reflexí ekonomických aktivit na

¹⁵ Srov. MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 326.

¹⁶ Srov. HUNČOVÁ, Magdalena. *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. 2., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 5.

¹⁷ Tamtéž, s. 4.

¹⁸ Srov. ANZENBACHER, Arno. *Křesťanská sociální etika*, s. 131.

¹⁹ BOHATÁ, Marie. *Základy hospodářské etiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1997, s. 97.

základě hodnot humanismu, spravedlnosti, solidarity, svobody a tolerance.“²⁰ Výše uvedené znaky a principy zohledňuje v maximální míře právě sociální podnikání. Již prvotní rozhodnutí podnikatele jít cestou založení sociálního podniku obsahuje zřejmou preferenci etických hodnot v kontextu veškerých jeho ekonomických snah a určuje tak směr pozdějšího nakládání se ziskem.

1.6 Kultura podnikání

Podnikatelská etika čerpá z kultury podnikání obecně. „Jádrem kultury podnikání je integrace širokého spektra prvků kultury ve vztahu k procesu podnikání, resp. k podnikatelské činnosti. V kultuře podnikání mají značný význam kulturní pravidla, zejména hodnoty a normy, které označujeme jako kulturní vzorce, jež jsou založeny na spontánním dohledu ostatních aktérů. Podnikatelská kultura tedy akcentuje čestnost, férovost, slušnost a spravedlnost podnikání, stejně jako nezávadnost produktů a služeb nebo kulturu prodeje.“²¹

Je zřejmé, že trh dobře funguje na bázi smluvního vztahu. Důvěra a odpovědnost jsou tedy klíčovými hodnotami, ovlivňujícími ekonomickou aktivitu, na nichž lze postavit prosperitu a konkurenceschopnost podniku. Dobrá kultura podnikání, potažmo tedy etická odpovědnost, má klíčový význam pro integraci všech tří složek odpovědnosti, o nichž je řeč v kontextu sociálního podnikání. Jsou to složky ekonomická, sociální a environmentální.

1.7 Podnikatel (v sociálním podniku)

Adam Smith se ekonomikou zabývá v díle *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Hovoří o bohatství národa jako o souboru **individuálních bohatství**. Motivace jednotlivce, hodnotový žebříček jednotlivce, základní ctnosti jednotlivce, vše osobní se prolne jako pracovitost, podnikavost, čestnost do ekonomické oblasti života.²² Seknička zužuje tezi a píše: „Racionální zájem na vlastním prospěchu (prozíravost) je z hlediska nejen morálního, ale také ekonomického ctnost. Tyto ctnosti doplňují další jako smysl pro povinnost či úcta ke spravedlnosti. Koncept mravních citů, jehož nejlivnější ctnost je sympatie, vyvažuje nepříznivý vliv trhu na slabé.“²³ Smith se také pokusil definovat model ekonomicky silného a snaživého jedince, který je doplněn konceptem mravních citů, skrze nějž vstupuje do hry myšlenka vyvážení tržní sféry sociálním systémem.²⁴ Veškeré jednání, tedy i ekonomicky podmíněné, vychází ze základního konceptu správného činu, který Smith rozdělil do čtyř podskupin:

- Sympatie s pohnutkou jednajícího.
- Sympatie s vděčností toho, komu čin přináší výhodu.

²⁰ REMIŠOVÁ, Anna. *Podnikatelská etika*. Bratislava. Ekonóm., 1997. ISBN 80-225-0831-4, s. 63.

²¹ SEKNIČKA, Pavel a Anna PUTNOVÁ. *Etika v podnikání a hodnoty trhu*. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 123.

²² Srov. SMITH, Adam. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Nové přeprac. vyd. opatřené margináliemi. Přeložil Vladimír IRGL. Praha: Liberální institut, 2001, s. 288-335.

²³ SEKNIČKA, Pavel a Anna PUTNOVÁ. *Etika v podnikání a hodnoty trhu*. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 111.

²⁴ Tamtéž, s. 111-112.

- Čin v souladu s všeobecnými pravidly morálky.
- Čin může získat dodatečné potvrzení z potěšení, které přináší myšlenky na jeho užitečnost.²⁵

Podnikatele v sociálním podnikání tedy chápu jako ekonomicky činnou osobu, která preferuje společenský soucit a sounáležitost, náklonnost, lidskost a úctu ke spravedlnosti. Vkládá přirozeně do každé své snahy základní ctnosti, jako jsou odpovědnost, prospěšnost a prozíravost.

Nyní jsou osvětleny všechny důležité terminologické aspekty, s nimiž budu nadále pracovat v následujících kapitolách. Abychom si mohli utvořit komplexní představu o tématu sociálně ekonomických snah, přejdeme nyní ke kořenům a historickému vývoji sociálního podnikání.

2 Historie sociálního podnikání v ČR

Sociální rozměr podnikání má v Česku úctyhodnou tradici. Důkazem je množství družstev, kumpeliček a svépomocných sdružení existujících u nás před nástupem komunistické ideologie k moci. Po druhé světové válce bylo mnohé zrušeno nebo zestátněno. Po zvrátovém roce 1948 začalo těchto aktivit postupně ubývat. Vznikala jednotná zemědělská družstva, bytová a spotřební družstva apod. Až po roce 1989 opět vzniká legislativní rámec umožňující zakládání nadací, církevních organizací, občanských sdružení a obecně prospěšných organizací. Nedůvěra společnosti ke družstevnictví ovšem nedovolila větší pokrok. Nemožnost navázat na tradici minulých let rozmělnila první snahy a dalších téměř 20 let nebylo družstevnictví efektivní podnikatelskou formou. Podnikání, které by mělo být založeno na demokratických principech, solidaritě, soudržnosti a vzájemné důvěře a spolupráci, začalo skutečně samostatně dýchat až v posledních letech.²⁶ S nástupem společenských změn po roce 1989 začala být akcentována a preferována ekonomická ideologie, která dává maximální prostor nadnárodním firmám a velkým obchodním řetězcům. Nastartovala u nás svůj nekompromisní závod s lokální solidaritou svépomocných komunit a občanských sdružení místního charakteru. V tomto dobovém kontextu bylo odmítáno smýšlení zaměřené na trvalou udržitelnost a demokratické nebo etické obsahy v podnikání se staly podružnými.²⁷

Moderní sociální ekonomika je v Česku rozvíjena až od roku 2009 v rámci iniciativního programu Evropské komise (EQUAL). Na něj navázala názorová platforma TESSEA (*Tematická síť pro rozvoj sociální ekonomiky*).²⁸ TESSEA je autorem definic týkajících se sociální ekonomiky a podnikání, jež běžně užívá též MPSV ve výzvách na podporu sociálního podnikání a rovněž bankovní instituce např.

²⁵ Srov. RAPHAEL, D. D. *Adam Smith*. Praha: Argo, 1995. Osobnosti (Argo), s. 41.

²⁶ Srov. MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 327.

²⁷ Srov. DOŘIČÁKOVÁ, Šárka a René PASTRŇÁK. *Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017, s. 25.

²⁸ TESSEA (nedatováno). *O nás*. [online]. [cit. 2018-12-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.tessea.cz/tessea-o-nas/o-spolku-my-o-nas>>.

v programech *Sociální bankovníctví* (ČS) nebo *Stabilizace sociálních podniků* (ČSOB) aj. TESSEA má vytvořenu síť ambasadorů sociálního podnikání, kteří jej od roku 2013 propagují v regionech ČR.²⁹

Už výše jsem naznačila, že současné sociální podnikání v českých podmínkách můžeme vymezit skrze přímku vedoucí od družstev, rozvíjejících se současně s průmyslovou revolucí. U těchto takzvaných kampeliček šlo především o vzájemnou svépomoc a spolupráci malých podnikatelů. Povědomí o možnostech generování ekonomického zisku, který má umožnit zlepšení životních podmínek v daném společenství, byla tedy dostatečně známa

Sociální podniky svou konkurenceschopnost staví většinou na podpoře lidí stejně smýšlejících. To je síla probouzející se v naší zemi po dlouhé odluce, kdy byla zašlapávána nejprve totalitním režimem a následně nekompromisní rukou trhu. Nastavení kapitalistického systému po tolika letech „odvykání“ osobní zodpovědnosti dalo klesnout poměrně hluboko co do schopnosti občanů vidět příležitost k rozvoji komunitní soběstačnosti a vzít věci do vlastních rukou. Je zde na místě tvrzení Johanisové připomínající zen budhistický koan: „Nejlepší socialismus dělají pragmatictí kapitalisté.“³⁰ Z toho nám plyne vysvětlení, proč se sociální podnikání u nás tak dlouho probouzí k životu. Muselo nejprve projít etapou znovuzrození oněch pragmatických kapitalistů.

Nelze zde opomenout fakt, že vládní politika ještě v současnosti, mnoho let od Sametové revoluce, nedostatečně akceptuje sílu alternativních organizací a především význam místního, občanského snažení a rozvoje. Dodnes nemáme zákon o sociálním podnikání. Ačkoli z Evropských sociálních fondů přichází značná podpora, není doposud legislativně ukotven ani samotný název.

K podnikatelským aktivitám zaměřeným na sociální cíle a důležitosti legislativní opory pro tyto formy podnikání se vyjadřuje také církev v encyklice *Caritas in veritate*: Vezmeme-li v úvahu tematiky týkající se vztahu mezi podnikáním a etikou, zdá se, že v posledních desetiletích se objevuje rozsáhlá oblast ležící mezi typologiemi podniků zaměřených na zisk a organizacemi na zisk nezaměřenými. Je tvořena, mimo jiné podnikatelskými skupinami zaměřenými na sociální cíle a je rozmanitým světem subjektů takzvané občanské ekonomiky a ekonomiky společenství. Důležitá je jejich dostupnost chápat zisk jako nástroj pro dosažení cílů humanizace trhu a společnosti.³¹ **„Je žádoucí, aby tyto nové formy podnikání našly ve všech státech také náležitou právní a fiskální konfiguraci.** Sama pluralita institucionálních forem podnikání vytváří civilizovanější a zároveň konkurenceschopnější trh.“³² Církev tedy hovoří o principech, které deklaruje v prozatímním pojmovém ukotvení také České sociální podnikání.³³

²⁹ TESSEA (nedatováno). *O nás*. [online]. [cit. 2018-12-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.tessea.cz/tessea-o-nas/o-spolku-my-o-nas>>.

³⁰ JOHANISOVÁ, Naďa. *Kde peníze jsou služebním, nikoliv pánem: výpravy za ekonomikou přátelskou přírodě a člověku*. Ve Volarech: Stehlík, 2008. Jiná ekonomie, s. 8.

³¹ Srov. *Caritas in veritate*, čl. 46.

³² Tamtéž.

³³ České sociální podnikání. *Zdroje informací* [online]. [cit. 2019-01-23]. Dostupné na WWW: <<https://www.ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/zdroje-informaci/webove-stranky>>.

3 Principy sociálního podniku

3.1 Nadřazenost člověka nad kapitálem

Základní znaky sociálně ekonomických snah v sociálním podnikání spočívají především v jisté nadřazenosti sociálního cíle, či lze říci člověka nad kapitálem. Sociální podniky mají obvykle demokratické řízení s principy solidarity a vzájemnosti. Pokud jde o členství, je dobrovolné a otevřené. Přebytky se využívají v zájmu členů, na veřejný prospěch a k cílům trvale udržitelného rozvoje.

Porovnání formálních charakteristik a hodnot uveřejněných v programových prohlášeních se staly samozřejmým denním chlebem v mnoha sociálních podnicích. Dobře to popisuje Zuzana Tučková: „Osobní závazky namísto pracovních pozic, k nimž se váže jistá míra moci rozhodovat o druhých, jsou často matoucí pro nově nastupující pracovníky. Jde o unikátní propojení svobody a odpovědnosti, které posiluje morálku a utváří velmi silnou kulturu, která formuje pracovní prostředí prochnuté iniciativou a sebedisciplinou. Čtyři ústřední principy jsou slušnost, svoboda, závazek a konzultace při rozhodování, které ovlivňuje firmu, kterými se zaměstnanci, nebo zde spíše společníci, firmy skutečně zabývají.“³⁴

Nadřazenost člověka nad kapitálem zmiňuje též encyklika *Laborem exercens*: „Církev je přesvědčena, že práce je základní rozměr pozemské existence člověka. Jako osoba je tedy člověk subjektem práce. Jako osoba pracuje, vykonává různé činnosti náležející k pracovnímu procesu. Ty všechny mimo svoji objektivní platnost mají sloužit k uskutečnění jeho lidství, ke splnění osobního povolání, které je mu vlastní právě proto, že je člověk. Subjektivní stránka podmiňuje samotnou mravní podstatu práce. Zde musíme zdůraznit, že základní zásadou musí být: **stupnice hodnot a hluboký smysl samotné práce vyžadují, aby kapitál sloužil práci, a ne práce kapitálu.**“³⁵ Tak se tedy také církev plně shoduje s tímto principem, který je jedním z nejtypičtějších pro sociální podnik.“

3.2 Veřejně prospěšný cíl

Každý sociální podnik musí mít v základních dokumentech formulován veřejně prospěšný cíl, který má být naplňován prostřednictvím konkrétních aktivit. Takový je např. sociální prospěch pro komunitu (s důrazem na znevýhodněné osoby a rozvoj jejich kompetencí), účast zaměstnanců a členů na směřování podniku apod. To jsou nezbytné procesuální znaky.³⁶ V encyklice *Quadragesimo anno* lze nalézt další z mnoha shod církevního postoje k věci, stejně jako ve snahách sociálních podnikatelů. V článku 51 je psáno: „...vynakládat bohatší příjmy na to, aby se vytvářela pracovní příležitost a možnost výdělků – pokud se přitom lidstvu opatřují statky opravdu užitečné, to je třeba

³⁴ TUČKOVÁ, Zuzana a Olav HAUGE. *Sociální ekonomika, sociální podniky a obrysy udržitelnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 32.

³⁵ *Laborem exercens*, čl. 4, 6, 23.

³⁶ Srov. DOŘIČÁKOVÁ, Šárka a René PASTRŇÁK. *Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017, s. 35-36.

posuzovat jako vynikající a potřebám doby plně odpovídající ctnostný skutek velkorysosti...“³⁷

3.3 Přístup bez předsudků

Přístup bez předsudků je jedním z praktikovaných principů v sociálních firmách. Spolupráce je založena na vzájemném respektu všech zúčastněných. Pro mnohé lidi se jedná v pozici „zaměstnanec“ o zcela novou situaci. V tomto bodě je třeba zmínit posilování rozhodování, identifikaci a porozumění vlastním silným stránkám, směřování profesní dráhy. V sociálních podnicích je preferován přístup, který neredukuje jedince na handicap. Zaměstnanci sociálních firem, někdy současně i uživatelé sociálních služeb, jsou lidé s jedinečnými schopnostmi, znalostmi, zkušenostmi a nadáním, ne pouze lidé s potřebou podpory. Při výběru zaměstnanců v sociálním podnikání je zdůrazněno zaměření na aspekty, kterých si jedinec se specifickými potřebami na sobě cení, na jeho silné stránky a aspirace. Ti, kteří se rozhodli pro sociální podnikání (v optimálním případě podnikoví sociální pracovníci jako specialisté – personalisté), reflektují, kolik podpory je zapotřebí. Zaměstnanci se specifickými způsoby dosahování potřeb si přejí rozvíjet svoji nezávislost stejně jako všichni jedinci bez omezení. Holistický přístup se zde prosazuje ve dvou rovinách.³⁸ Rozvíjení vztahu se zaměstnanci se specifickými potřebami je jednou z nich. Druhá potom obsahuje vnímání ekonomie samotné, jež by automaticky měla brát ohled na stránku morální i na politické a ekologické dopady lidské činnosti. Tak, jak to činí sociální podnikání, ve kterém je zakódováno uvědomění této provázanosti.

3.4 Naplnění lokálního společenského prospěchu

Ekonomický prospěch v sociálním podniku je specificky využit přednostně pro rozvoj podniku samého, či na lokálně prospěšné cíle. Ekonomický cíl, který je jedním z indikátorů, sociální podnik naplňuje, když po zdanění reinvestuje zpět do rozvoje podniku více než 50% případného zisku. Autonomie vedení, nezávislost na externích zřizovateli dává sociálnímu podnikání zcela jiný směr než u běžného podnikatelského záměru. Naplnění lokálního společenského prospěchu může přicházet skrze uspokojování potřeb místní komunity a místní poptávky, nebo jako využívání místních zdrojů a nabídek dalších místních subjektů. Stejně tak zohledňování environmentálních postupů při výrobě, ale i spotřebě.³⁹

3.5 Environmentální povaha podnikání

Environmentální povaha je jedním z pilířů sociálního podnikání. Propojuje společensko-kulturní a ekonomický rozměr. Jak píše Šmajš: „Hlásíme-li se k myšlence nezbytnosti ontologického zakotvení podnikatelské etiky, vycházíme z předpokladu, že

³⁷ *Quadragesimi anno*, čl. 51.

³⁸ KUTNOHORSKÁ, Jana, Martina CICHÁ a Radoslav GOLDMANN. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Grada, 2011. s. 9.

³⁹ Srov. TUČKOVÁ, Zuzana a Olav HAUGE. *Sociální ekonomika, sociální podniky a obrysy udržitelnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 50-54.

reálné lidské vztahy k přírodě jsou zprostředkovány kulturou, jejímž důležitým subsystémem je ekonomika.“ Hovoří mimo jiné také o kořistnickém základu kultury, který globalizací sílí.⁴⁰ Erazim Kohák podotýká, že honba za blahobytem je smrtelnou nemocí civilizace. Nabádá k orientaci na udržitelný způsob života, k biocentrismu místo antropocentrismu, k vyrovnaní místo polarizace. Jde především o změnu hodnotové orientace společnosti. Touhu po materiálním blahobytu vidí Kohák zakořeněnu v lidské podstatě a tvrdí, že by bylo přeceněním výchovy a vzdělávání, kdybychom chtěli, aby se touto cestou podařilo radikálněji změnit lidský postoj k životnímu prostředí.⁴¹ Prostor pro hlubší pochopení vlastního konání a politické, ekonomické, technologické a legislativní postupy jsou cestou k postupné změně.⁴² Kořistnictví naopak není podporováno v prostoru občanské společnosti vycházející z tradiční sféry a mající přímé lokální zakotvení ve vědomí sounáležitosti. Proto bude na místě věnovat pozornost také termínu občanská společnost, a to v kapitole Občanská společnost jako základní východisko sociálního podnikání (ad kapitola 5.2).

V následující kapitole však ponechávám prostor pro specifikaci cílových skupin v kontextu zaměstnaneckých poměrů sociálních podniků, abychom si dotvořili celistvý obraz základních pojmů.

4 Zaměstnanci sociálních podniků

Sociální ekonomika v Česku reflektuje cílové skupiny dle zákona č. 435/2004 Sb. O zaměstnanosti. Zvýšená péče při zprostředkování zaměstnání je věnována cílovým skupinám, jejichž charakteristiky jsou stěžejní také pro výběr zaměstnanců sociálních podniků, které musí zaměstnávat minimálně 40 % osob z těchto cílových skupin. Dle zákona jsou to tyto:

- Zdravotně postižení.
- Osoby do 25 let věku.
- Absolventi vysokých škol po dobu 2 let po úspěšném ukončení studia, nejdéle však do 30 let věku.
- Žena po MD.
- Osoby pečující o dítě do 15 let věku.
- Osoby starší 50 let věku, osoby, které jsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání déle než 6 měsíců.
- Osoby, které potřebují zvláštní pomoc; těmito osobami se rozumí zejména fyzické osoby, které se přechodně ocitly v mimořádně obtížných poměrech nebo které v nich žijí, osoby společensky nepřizpůsobivé, osoby po ukončení výkonu trestu odnětí svobody a osoby ze socio-kulturně znevýhodněného prostředí.⁴³

4.1 Zaměstnávání osob se zdravotním postižením

⁴⁰ ŠMAJS, Josef, Bohuslav BINKA a Ivo ROLNÝ. *Etika, ekonomika, příroda*. Praha: Grada, 2012, s. 16.

⁴¹ Srov. KOHÁK, Erazim in ŠMAJS, Josef, Bohuslav BINKA a Ivo ROLNÝ. *Etika, ekonomika, příroda*. Praha: Grada, 2012, s. 16.

⁴² Srov. KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu*. 3. vyd. Praha: EarthSave, 2005, s. 64-69.

⁴³ Zákon 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění platném k 1. 1. 2018.

V úvodu této stati předkládám odstavec z encykliky *Laborem exercens*, trefně vystihující situaci na běžném trhu práce, a kde se k problematice zaměstnávání postižených osob uvádí: „Je nanejvýš nedůstojné člověka a popřením společné lidské přirozenosti připouštět ke společenskému životu, a tedy i k práci, pouze osoby schopné, protože děje-li se to, páchá se závažná forma diskriminace, totiž diskriminace ze strany silných a zdravých vůči slabým a nemocným. Práce ve smyslu objektivním musí být i tady podřízena důstojnosti člověka, subjektu práce, ne hospodářskému zisku.“⁴⁴

„Zaměstnávání osob se zdravotním postižením je projevem společensky odpovědného chování. Jestliže hovoříme o začlenění člověka do společnosti, tak toho nelze docílit bez začlenění do pracovního procesu.“⁴⁵

Sociální podnikání může znamenat pro osoby se zdravotním postižením, ovšem stejně tak i pro stát, významnou alternativu. Sociologické hledisko, které bere v potaz souvislosti vztahovosti jedince se zdravotním postižením s jeho okolím, poukazuje na riziko znemožnění plné participace takového jedince na životě společnosti. „Zatímco model sociální poukazuje na to, že samotné postižení neomezuje život těchto osob, jsou to bariéry vyskytující se všude kolem.“⁴⁶

Zaměstnání je silným integračním článkem pro každého jedince. Zobrazuje se v něm odpovědnost sama za sebe. Může skrze něj přicházet sebepotvrzení, sebeurčení a seberealizace, což následně rozvíjí socializaci a ekonomické, občanské i psychické potvrzení vlastní existence.

Sociální podnikání reflektuje současný stav společnosti ve vztahu ke kritériím zaměstnávání a zdůrazňuje zvýšený význam sociálních cílů na ekonomickém poli. V optimálním případě, v návaznosti na profesionální sociální práci, dokáže nabídnout svým zaměstnancům několik způsobů odborných vedení. Holistický přístup je záštitou dalšího postupu při spolupráci s osobami se znevýhodněním. Jedná se především o následující metody sociální práce.

4.1.1 Sociální rehabilitace

Sociální rehabilitace je poskytována ve formě ambulantní, terénní či pobytové podle ust. 70 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.⁴⁷ V našem případě bychom zmínili dovednosti soběstačnosti a další činnosti vedoucí k sociálnímu začlenění, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, vzdělávací a aktivizační činnosti. Podle možností, schopností a aspirací jedince je důležité sociální rehabilitaci doplňovat o pracovní rehabilitaci.

4.1.2 Pracovní rehabilitace

Pracovní rehabilitací se míní souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením (zákon 435/2004 Sb.) Anebo také, jak

⁴⁴ *Laborem exercens*, čl. 22.

⁴⁵ DOŘIČÁKOVÁ, Šárka a René PASTRŇÁK. *Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017, s. 85.

⁴⁶ DOŘIČÁKOVÁ, Šárka a René PASTRŇÁK. *Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017, s. 92.

⁴⁷ Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění platném k 14. 3. 2006.

uvádí Trojan dle definice OSN z roku 1993, jde o proces, jehož cílem je umožnit osobám se zdravotním postižením, aby dosáhly a zachovaly si optimální fyzickou, smyslovou, intelektovou, psychickou a sociální úroveň funkcí a poskytnout jim prostředky pro změnu jejich života k dosažení vyšší úrovně nezávislosti.⁴⁸

4.1.3 Ergoterapie

Ergoterapie je považována za rovnocennou součást rehabilitace. Jejím cílem je podpora člověka, pro něhož může být smysluplná činnost nadějí. Má důležitou roli při určování dovedností a pracovních možností posouzením zbytkových pracovních sil.⁴⁹ V jednotlivých sociálních podnicích jde o nácvik konkrétních dovedností v rámci jedno až dvouletých kurzů. V některých jsou profesionální ergoterapeuti v rolích vedoucích dílen, kanceláří a dalších pracovišť. Pastrňák také používá termín „sociální trampolína“, která v sobě v podstatě zahrnuje všechny typy rehabilitace.⁵⁰ Součástí, nebo lépe nadstavbou, sociální trampolíny mohou být také sociální podniky.

4.2 Zaměstnávání mládeže a mladých dospělých

V cílové skupině mládeže a mladých dospělých se pro sociální podnik nachází potenciál, přirovnatelný k „čerstvému vzduchu“. Jde o osoby, které nemají mnoho pracovních zkušeností, případně je postrádají úplně. I když v zákoně se hovoří o mladých, ohrožených patologickými jevy, jedná se také o mladé lidi pocházejících ze sociálně slabých rodin nebo ústavních zařízení. Mohou se nacházet v konfliktu se společenskými normami, případně jejich profesní příprava nedošla naplnění. Církev vnímá problém nemnoha pracovních příležitostí s velkou citlivostí vůči mladým dospělým: „Problém nezaměstnanosti je zvláště bolestný, když jsou jím postiženi především mladí lidé. Jejich upřímná vůle k práci, jejich ochota přijmout vlastní odpovědnost za hospodářský a sociální vývoj společnosti, zakouší pak trpká zklamání.“⁵¹ V sociálním podniku, kde jsou preferovány nové metody práce, a společenská odpovědnost není pouhým slovem, mají tito mladí příležitost setkat se s jiným přístupem, než je nekompromisní realita trhu práce.

4.3 Zaměstnávání žen po MD a osob pečujících o osobu blízkou

Ženy obvykle bývají tím, kdo zastává přední roli v péči o děti, ale také o osoby blízké, které potřebují intenzivní péči. Ztíženými okolnostmi při vstupu na pracovní trh proto bývá vše, co se s touto rolí pojí. V náhledu církve se opět zrcadlí dokonalá dělba práce, sledující pravý cíl: „Opravdové povznesení ženy vyžaduje takovou dělbu práce, aby žena nemusela na svou emancipaci doplácet tím, že se zřekne své přirozenosti ke škodě rodiny, v které má jako matka nenahraditelnou úlohu.“⁵² Snažování pracovního

⁴⁸ Srov. TROJAN, Stanislav. *Fyziologie a léčebná rehabilitace motoriky člověka*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2005, s. 200.

⁴⁹ Srov. KRIVOŠÍKOVÁ, Mária. *Úvod do ergoterapie*. Praha: Grada, 2011, s. 13.

⁵⁰ Srov. DOŘIČÁKOVÁ, Šárka a René PASTRŇÁK. *Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017, s. 86.

⁵¹ *Laborem exercens*. čl. 18.

⁵² Tamtéž, čl. 19.

a rodinného života může být velmi stresující a snížené pracovní úvazky stále nenacházejí v našich podmínkách své místo na trhu práce. Sociální podnikání dokáže přizpůsobit nároky na jednotlivé zaměstnance této cílové skupině snáze, než je tomu u plných úvazků v běžných podnicích. Některé ze sociálních podniků, majících již dnes své dobré jméno, založily právě ženy na mateřské dovolené nebo krátce po ní.⁵³

4.4 Senioři a osoby potřebující zvláštní pomoc

Senioři tvoří různorodou skupinu, do níž můžeme zařadit jak osoby osamělé s nízkým zdrojem příjmů, tak osoby chronicky nemocné. Také tato skupina má možnost uplatnění v sociálních podnicích. Právě pro schopnost sociálních podniků přizpůsobit pracovní tempo specifickým svým zaměstnancům je pro tuto cílovou skupinu vhodným řešením.

Pro osoby opouštějící ústavní zařízení a osoby po výkonu trestu odnětí svobody bývá problematické období přechodu z ústavního prostředí do běžného života. Často postrádají sociální zázemí i rodinné a přátelské vazby a provází je nedostatek financí k tomu, aby si zajistili alespoň bydlení. Náhlé vysoké požadavky na samostatnost uvádějí tuto skupinu do role, z níž se těžko uplatňuje na volném trhu práce. Schéma práce v sociálních podnicích zahrnuje specifický přístup k zaměstnancům a skýtá dostatečně velkou oporu pro člověka, který se ocitl v této životní situaci, na počátku nové cesty bez pomoci.

Shrnutím předchozího textu získáváme celistvý obraz o bytostné potřebě každého člověka mít práci. Práci, již je daný jedinec schopen vykonávat. Tento nárok nelze lidské bytosti za žádných okolností upírat, neboť skrze práci člověk potvrzuje sám sebe a svou důstojnost tak projevuje v rámci dané společnosti. Vhodný legislativní rámec podporující typ podniků, prioritně reflektujících nárok každého člověka na práci, lze považovat za alfu a omegu celého systému. Chybějící, nebo nedostatečná legislativa, které sociální podnikání v ČR doposud provází, vytváří napětí mezi ideou tzv. přímého zaměstnavatele a tím, jaký prostor tomuto dává zaměstnavatel nepřímý, tedy stát.⁵⁴ „Tento fakt nemá za účel zprostit přímého zaměstnavatele jeho odpovědnosti, ale jen upozornit na složitou spleť podmínek ovlivňujících jeho postup. Když tedy jde o utváření *mravně správné pracovní politiky*, je třeba mít před očima celou tuto podmíněnost. Správná je tato politika tenkrát, když se při ní plně respektují objektivní práva pracujících,“ jak je uvedeno v *Laborem exercens*.⁵⁵ Tímto požadavkem směrem ke státnímu aparátu uvádím další kapitolu, která reflektuje aktuální etické kontexty sociálního podnikání.

⁵³ České sociální podnikání. *Zdroje informací* [online]. [cit. 2019-01-23]. Dostupné na WWW: <<https://www.ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/zdroje-informaci/webove-stranky>>.

⁵⁴ Srov. *Laborem exercens*, čl. 17.

⁵⁵ Tamtéž.

5 Aktuální etické kontexty sociálního podnikání

Sociální podnikání je spojeno s opovědí na hodnoty lokálních společenství. Přináší do celé společnosti dynamický prvek, který tyto hodnoty podporuje. Při použití poetického jazyka bychom mohli hovořit o návratu ke kořenům. V posledních desetiletích nepochybně začíná v Česku reforma zdola (tedy od jednotlivců) v oblasti společenských interakcí a v oblasti lidské společnosti vůbec. Jedná se o reakci na existující poptávku po potřebách, které není schopen saturovat výhradně ekonomický model podnikání (zaměřený na generování zisku). O rozhodnutí začít se sociálním podnikáním lze také uvažovat jako o rozhodnutí niterně spojeném právě s návratem ke zmíněným lokálním hodnotám.

V každém tržním ekonomickém systému je důležitá schopnost pracovat pro společný cíl. Spolupráci pak podpírá sdílení stejných hodnot a vzájemná důvěra. Americký ekonom Amartya Sen obecně v podnikatelské etice rozlišuje dva přístupy - etický a inženýrský. V prvním jsou stěžejní otázky správnosti motivace a sociální hledisko, tedy maximalizace užitku, ve druhém je kladen důraz na technické postupy a nalezení vhodných prostředků, které umožní dosáhnout vytyčeného cíle, tedy maximalizace vlastního zájmu.⁵⁶

Globální regulace kapitálových toků jednoznačně není přítelem rozvoje lokální soběstačnosti. Srdce malých komunit strádají tímto dlouhodobým akcentem na ekonomický růst za každou cenu. Sociální podnikání vrací do hry zásadní a neměnné konstanty, jako jsou upřednostnění člověka v jakékoli situaci jako lidské bytosti před člověkem jako výrobním prostředkem a zdrojem zisku.

Je známo, že lidská osoba musí být nositelem i cílem společenských institucí.⁵⁷ Ovšem čím širší společenství, tím je právě tato záležitost náročnější. Co tedy ve světě globalizace připadá v úvahu jiného než reforma zdola, tedy skrze zájem jednotlivých občanů? Pravděpodobně zažije sociální podnikání v Česku ještě mnoho změn, které budou demonstrovat mohutnější zájem o civilizovanost ekonomiky. Ta, v syntéze důvěry ve společnost a úrovni korupce ve státě, nalézá nový směr své prezentace. V celkovém charismatu doby, kdy se jedinec dožaduje stále širších individuálních práv, ale neočekává nic také sám od sebe, jen těžko opět hledáme sounáležitost, obyčejnou sousedskou výpomoc a zájem jeden o druhého.

V tomto kontextu sociálnímu podnikání nepřejí některé aktuální společenské trendy. Hunčová uvádí: „Současná krize komunit a rozpad rodiny (případně ztráta národního cítění) a také vše prostupující trh ztěžuje obnovení přímé občanské demokracie a občanské společnosti samovolně zdola. Centralizace politické moci, demonstující se nevládním právním rámcem vůči třetímu sektoru, ztěžuje obnovení občanského sektoru shora.“⁵⁸

⁵⁶ Srov. SEN, Amartya Kumar. *Etika a ekonomie*. Přeložil Jitka ŠTEFKOVÁ. Praha: Vyšehrad, 2002. Moderní myšlení, s. 55.

⁵⁷ *Gaudium et Spes*, čl. 25.

⁵⁸ HUNČOVÁ, Magdalena. *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. 2., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 44-45.

Posttotalitním zemím chyběla v živé paměti přímá hospodářská demokracie, zkušenosti s nevládními institucemi, občanskými společnostmi, což přinášelo nezbytně vysoké náklady na vývoj rozvinuté občanské společnosti. Rychlým nástupem porevolučního podnikání, kdy došlo k mnoha pochybením, velmi poklesla důvěra ve společnost. Naléhavá myšlenka humanizace trhu přichází opět až s posledními roky. Byť se již plně jedná o trh globalizovaný. Sebedůvěru občanů a jejich sociální kapitál posiluje hlavně vědomí společenské prospěšnosti a sounáležitosti, i když doposud velmi těžko klíčí mezi poměrně nevládním právním rámcem našeho státu vůči třetímu sektoru.⁵⁹

Uzavírám zde problém slovy Benedikta IX: „Pokud existuje vzájemná a všeobecná důvěra, trh je ekonomickou institucí umožňující setkání lidských osob jako ekonomických činitelů užívajících smlouvu jako pravidlo všech vztahů a kteří si mezi sebou vyměňují směnitelné zboží a služby, aby uspokojili své potřeby, anebo touhy. Trh je podřízen principům takzvané komutativní spravedlnosti, která řídí právě vztahy dávání a přijímání mezi rovnocennými partnery. Trh ponechaný pouhému principu ekvivalence hodnot směňovaného zboží nedokáže vyprodukovat takovou sociální soudržnost, kterou má sám zapotřebí, aby fungoval dobře. Bez forem solidarity uvnitř trhu a bez vzájemné důvěry nemůže trh plně vykonávat svou ekonomickou funkci.“⁶⁰ K aktuálním otázkám současné sociální ekonomiky dozajista patří otázky směřované k dávným kořenům problémů, s nimiž se dnes čím dál více potýká.

5.1 Odloučení etiky a ekonomie

Ekonomii blahobytu bylo v průběhu historického vývoje vyčleněno výsadní místo. Etické argumenty proto často prohrávají v souboji s prioritním vlastním zájmem. Sena zobecňuje: „Dle tradiční ekonomické literatury maximalizuje člověk svou funkci užítku, která je závislá pouze na jeho spotřebě a je určující pro všechny jeho volby.“⁶¹ Charakteristické předpoklady vztahující se k tomuto tvrzení Sena rozvádí a kombinuje. Tím dochází k tvrzení, že od chování motivovaného jen vlastním zájmem se lze odklonit vyřazením i pouze jednoho principu. Tedy například blahobyt člověka nemusí záviset výhradně na osobní spotřebě, i kdyby vědomě voleným cílem byla maximalizace vlastního blahobytu.⁶² O tomto fenoménu pojednává také Grün v knize *Bůh a peníze*.⁶³ Jedná se o příběh přátelství autora s manažerem firmy Puma. Popisuje vzájemné propojení, dokonce výměnu pozic (klášter, firma) a společné hloubání o tom, jak více propojit etiku s ekonomikou a mít denně na zřeteli hodnoty. Uznávání a denní žití hodnot v podstatě chrání důstojnost člověka. Ve firmách, jež se dlouhodobě na etické hodnoty orientují, vzkvétá kromě hmotných statků ještě „cosi“ navíc. V obecné rovině

⁵⁹ Srov. HUNČOVÁ, Magdalena. *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. 2., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 45-50.

⁶⁰ *Caritas in veritate*, čl. 35.

⁶¹ SEN, Amartya Kumar. *Etika a ekonomie*. Přeložil Jitka ŠTEFKOVÁ. Praha: Vyšehrad, 2002. Moderní myšlení, s. 32.

⁶² Tamtéž.

⁶³ GRÜN, Anselm a Jochen ZEITZ. *Bůh a peníze: dialog mnicha s manažerem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. Orientace (Karmelitánské nakladatelství).

lze uvažovat o tom, že takové firmy vytvářejí dynamickou platformu pro morální vývoj jedinců i celých skupin.

Církev se k tématu divergence ekonomiky a etiky vyjadřuje těmito slovy: „Církev vždycky měla za to, že ekonomickou činnost nelze považovat za antisociální. Trh není a sám o sobě se tedy nemá stávat místem převahy silnějšího nad slabším. Společnost se nemá před trhem chránit, jako by jeho rozvoj přinášel ipso facto smrt autenticky lidských vztahů. Zajisté je pravdou, že trh může být orientován negativně. Ne však proto, že taková je jeho povaha, ale protože jej určitá ideologie může zavádět tímto směrem. Netřeba totiž zapomínat, že trh neexistuje v čířém stavu. Nabývá svých forem z kulturních konfigurací, které jej specifikují a orientují. Ekonomika a finance jakožto nástroje totiž mohou být užívány špatně, když ten, kdo je spravuje, sleduje pouze sobecké cíle. Takto je možné dospět k tomu, že nástroje samy o sobě dobré se změny na nástroje škodlivé. Je to však zatemněný rozum člověka, který vyvolává tyto následky, nikoli nástroj sám o sobě. Nelze tedy volat k odpovědnosti nástroj, nýbrž člověka, jeho mravní svědomí a jeho osobní a sociální odpovědnost.“⁶⁴

Sena se pokouší nalézt důvody historického odloučení etiky a ekonomie. Snaží se nahlédnout, kromě hlediska motivace jednotlivce (zde rozumějme prioritně uspokojení vlastních potřeb), také společenskou prospěšnost, potažmo dosažení lidského dobra obecně.⁶⁵ Na základě jeho úvah lze v širším kontextu říci, že od etiky oddělená ekonomie, může být sice vysoce produktivní, nicméně poskytuje zpětnou vazbu pouze v rovině ekonomického zisku. Mým záměrem je zargumentovat, že ekonomická činnost, zohledňující etická hlediska, má potenciál generovat výstupy nejen v rovině ekonomické, nýbrž také v mnoha dalších rovinách se zásadním vlivem na kvalitu lidského života. Sena hovoří o vnitřní důležitosti celé řady úvah. Úvah, v nichž zcela pomineme instrumentální hodnoty a které dokáží být bezesporu silným hnacím motorem člověka.⁶⁶

V současnosti se zdá, že zenitu v odloučení ekonomie a etiky bylo dosaženo. Trend sociálního, potažmo etického zřetele v podnikání začíná být akcentován v posledních dvou desítkách let také u nás.⁶⁷

5.2 Občanská společnost jako základní východisko sociálního podnikání

Občanskou společnost chápu stejně jako Hučová, jako „společnost svobodných, plnoprávných a také plně odpovědných občanů, respektovaných svým státem.“⁶⁸ Tím se samozřejmě vymezují vůči negativnímu pojetí občanské společnosti, které u nás reprezentuje například Václav Klaus, když tvrdí: „Občanská společnost je polemika se

⁶⁴ *Caritas in veritate*, čl. 36.

⁶⁵ Srov. SEN, Amartya Kumar. *Etika a ekonomie*. Přeložil Jitka ŠTEFKOVÁ. Praha: Vyšehrad, 2002. Moderní myšlení, s. 32-33.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 327.

⁶⁸ Srov. HUNČOVÁ, Magdalena. *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. 2., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 166.

svobodnou společností a je povinností každého demokrata ze všech svých sil do konce svých věků proti ní bojovat.“⁶⁹

Při zkoumání prostoru občanské společnosti lze vycházet z tradiční éry, v podstatě by se dalo říci, že jde o institucionalizaci vzájemných přátelských uskupení, či sítí a svazků komunitního rázu, dokonce bezprostředně nezávislých na státu. „Jako je přirozené, že ti, kdo bydlí blízko sebe, vytvářejí obce, tak je stejně přirozené, že ti, kdo pracují v témže stavu nebo povolání - ať již hospodářském nebo nějakém jiném, tvoří různá sdružení nebo organizace. Proto mnozí pokládají taková samostatně se spravující sdružení za nezbytnou složku státu, nebo aspoň za něco, co k němu zcela přirozeně patří,“ dodává k tématu Pius XI. a pokračuje náhledem na problematiku útlumu občanské společnosti a dopadu na státní sektor i jednotlivce: „Když mluvíme o reformě institucí, máme především na mysli stát. Ne že by se od jeho činnosti měla očekávat veškerá spása, ale proto, že vinou individualismu, o němž byla řeč výše, dospěly věci tak daleko, že dříve tak bohatý společenský život – složitý a vnitřně harmonický – tvořený kdysi prostřednictvím rozmanitých společenských organizací, byl téměř zničen: zůstali už jen jednotliví lidé a stát. To působí značnou škodu i samému státu, protože když se rozpadl život společnosti a stát na sebe převzal všechny úkoly, které dříve plnívala ona zničená sdružení, byl zavalen a téměř rozdrčen množstvím povinností.“⁷⁰ „Výlučnost dvojčlenu trh stát ničí sociabilitu, zatímco solidární ekonomické formy, které nacházejí svůj nejlepší prostor v občanské společnosti, sociabilitu vytvářejí“⁷¹, slovy Benedikta XI. dovozují celý kontext důsledků oslabení.

V globalizujícím se světě se tento ráz vztahů mění. Vliv odlišných kultur a hodnotových systémů je vstřebáván postupně, nejen přímým kontaktem, ale pouze tím, že jej vnímáme z různých zdrojů. Benedikt XI. k tématu globalizace uvádí: „Rizikem naší doby je, že k faktickému vzájemnému propojení mezi lidmi a národy, nebude odpovídat etická interakce svědomí a inteligencí, z níž by měl vzejít, jako její výsledek, opravdu lidský rozvoj.“⁷² Dohnalová naopak píše o tzv. asociální revoluci, kdy lidé na globální a lokální změny reagují novým, či dokonce posíleným sdružováním a recipročním sdílením norem, které opětovně vnáší důvěru pro fungování občanské společnosti nenahraditelnou.⁷³ Podstatná je víra v nejdůležitější hodnoty, která bývá upevňována legitimitou sociálního řádu. Shoda na tomto poli usnadňuje vznik organizací, kde jednotlivci uskutečňují společnými silami společná přání, kde vzkvétají občanské ctnosti a veřejné dobro. Sociální kapitál takto vzniklý lze považovat za nadmíru vhodné prostředí pro ekonomický rozvoj.

Pro vzrůstající se občanskou společnost je typická vzájemná svépomoc, aktivita, participace a partnerství, což se projevuje vznikem malých farem, spolků, družstev

⁶⁹ KLAUS, Václav. *O nebezpečí hrozícím obyvatelům Česka ze strany nevládních organizací a vůbec o občanské společnosti*. Praha: 7/2005. Seminář v Centru pro ekonomiku a politiku v Praze.

⁷⁰ *Quadragesimo anno*, čl. 78, 83.

⁷¹ *Caritas in veritate*, čl. 39.

⁷² Tamtéž, čl. 10.

⁷³ Srov. DOHNALOVÁ, Marie. *Antropologie občanské společnosti: analýzy a interpretace s přihlédnutím k výsledkům vědecko-výzkumného a pedagogického zaměření Katedry oboru Občanský sektor FHS UK v Praze*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2004. Scientia (Nadace Universitatis Masarykiana), s. 15.

a dalších malých živností. Tyto instituce pak spolupracují s obcemi, nebo jsou jinak lokálně významné. Představují inspirativní důkaz, že i v dnešní globalizované éře v lidech neutuchá touha po „našem malém a vlastním“, po něčem, co jsme schopni skutečně osobně obsáhnout. Proto je tolik žádoucích, aby se i na „globalizované“ scéně vzcháhal samostatný, aktivní a zodpovědný občan. Následně může dojít ke znovuzrození občanské společnosti a sociální soudržnosti, jíž zásadně nebrání ani celosvětový globalizační směr, se pravděpodobně začne snažit o lokální sdružení zájmu a kapitálu. Může tak vzniknout prostor pro naplňování cílů, které si společenství samo ustanovilo a které kapitál de facto demokraticky směřuje a kontroluje.

Ve zdravé občanské společnosti se rodí důvěra ve spoluobčany, solidarita a odpovědnost přirozeně. Stejně hodnoty potom protínají veškeré snahy, ať již jsou ekonomického rázu, či nikoli. Už víme, že pouhé zvyšování ekonomického růstu nezvyšuje společenské blaho. Čím větší je možnost občanské participace, tím samozřejměji je společností samou přijímáno bohatství, které není měřené výhradně finanční bilancí. A tato pravidla preferují sociální podniky. Přitom přirozená snaha o zlepšování pozic těch, kteří jsou nejvíce vzdáleni trhu práce, bezprostředně vychází ze zainteresovanosti jednotlivých občanů tvořících danou občanskou společnost. Ekonomický, politický a sociální prostor by měl vytvářet podmínky pro to, aby se vedle tradičních neziskových organizací objevily nové formy práce a organizací spojujících charitativní a ziskové aktivity i individuální pokusy o provázání placené a neplacené práce.⁷⁴

Pokud se zaměříme na pozitiva propojování stále většího celku, Dohnalová dokonce užívá výraz evropská občanská společnost. Jako příkladné organizace uvádí Greenpeace, Amnesty International, Červený kříž nebo různé programy partnerství měst. Uvádí, že sdružovací infrastruktura jednoduše patří do evropské občanské společnosti. Stejně tak je tomu v oblastech ekonomiky.⁷⁵ Je tedy patrné, že propojení myšlenky solidarity s praktickou realizací vede veškerou občanskou společnost k zakládání ekonomických subjektů jako možností svépomoci a vzájemné pomoci, ať již spotřební, výrobní, či finanční, ba i za hranice své země, avšak stále v duchu vytvoření solidaristických systémů a strategií.

Úloha občanské společnosti, občanského sektoru a to, co z něj na základě potřeb občanů vzniká, je ve svém základě především dobrovolnická. Náhled ekonomů na vznik a existenci takových subjektů odpovídá institucionální odpovědi na nedostatky především státu, ale také trhu, kdy trh není vnímán tak pozitivně a důvěryhodně jako podniky vznikající v podhoubí občanské společnosti. Jejich prioritním cílem totiž není zisk, ale něco, co je vzájemně prospěšné a zřizované pro potřeby členů dané občanské

⁷⁴ Srov. HUNČOVÁ, Magdalena. *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. 2., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 22.

⁷⁵ Srov. DOHNALOVÁ, Marie. *Antropologie občanské společnosti: analýzy a interpretace s přihlédnutím k výsledkům vědecko-výzkumného a pedagogického zaměření Katedry oboru Občanský sektor FHS UK v Praze*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2004. Scientia (Nadace Universitatis Masarykiana), s. 22.

společnosti.⁷⁶ Otázkou ovšem zůstává, zda lokální schéma soběstačnosti, postupně teprve dozrávající, nalezne skutečnou oporu v ekonomické odezvě.

5.3 Etická východiska sociálního podnikání

V roce 2002 proběhla důležitá mezinárodní konference. Evropská komise ve spolupráci s Družstevní asociací poprvé v posttotalitních zemích přichází se snahou podpořit sektor sociální ekonomie a vytvořit mu cestu k uplatnění vize nadřazenosti občana a sociálního cíle před kapitálem.⁷⁷ V sociální ekonomice totiž přichází ke slovu nové zdroje a především znovuzrozené hodnoty. Inovativnost, kterou se ovšem sociální podnikání musí prokázat s pohledem neustále upřeným „na člověka“ a obecný prospěch, není jednoduché zadání. Je třeba zdůraznit, že veškeré realizační snahy probíhají za přítomnosti reálných ekonomických rizik, stejně tak jako u běžných podnikatelských subjektů.

Anselm Grün ve své knize *Bůh a peníze* říká, že vnímá jako důležité tři společenské oblasti, v nichž by firmy měly působit jako vzor pro společnost, a to etika, vědomí odpovědnosti a trvalá udržitelnost.⁷⁸ Hovoří také o své zkušenosti jako přednášejícího, kdy se požadované téma přednášek stále roztáčí ve dvojsloví: ekonomika a hodnoty. Oba termíny se svým obsahem prolínají. Stejně jako firmou preferované hodnoty a důstojnost zaměstnanců, z níž plyne vzájemný vztah a atmosféra podpory v celé společnosti. Grün si bere na pomoc obraz z Bible o uzdravení shrbené ženy. Je zklamaná, rezignovaná, už nemůže stát zpříma. Čtyři kroky, které Ježíš činí, začínají pozorností, již ženě věnuje, dále přichází uznání a ocenění, oslovení a přisouzení dobra, jež v ní dokáže vidět, a vložení rukou se žena narovná a chválí Boha. Grün de facto tvrdí, že dlouhodobě se bez hodnot hospodařit nedá.⁷⁹

Sociální podnikání znamená též podnikatelské aktivity, ale nejdůležitějším aspektem přeci jen zůstává žebříček životních hodnot a postojů. Uvědomuje si více než běžné typy ekonomické činnosti, že práce pro člověka neznamena pouze získávání finančních zdrojů, ale umožňuje být v příznivém sociálním prostředí, dává možnost seberealizace a prostor pro to být užitečným společností. Značně prospěšným cílem sociálního podnikání je tak odstraňovat bariéry, s nimiž se často setkávají osoby se zdravotním, kulturním nebo sociálním znevýhodněním. Společenská odpovědnost sociálního podniku s konceptem trojího prospěchu v oblasti sociální, ekonomické, ale i environmentální, rozšiřují rámec povinností nad úroveň povinností podnikání klasického. Zvýšit zaměstnanost v místních podmínkách a uspokojovat potřeby osob se znevýhodněním vyžaduje výrazně prosociální motivaci.⁸⁰

⁷⁶ Srov. NEKVAPIL, Václav. *Občanská společnost*. Praha: Vyšší odborná škola publicistiky, 2008, s. 9.

⁷⁷ Srov. HUNČOVÁ, Magdalena. *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. 2., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 140.

⁷⁸ Srov. GRÜN, Anselm a Jochen ZEITZ. *Bůh a peníze: dialog mnicha s manažerem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. Orientace (Karmelitánské nakladatelství), s. 52.

⁷⁹ Tamtéž, s. 132.

⁸⁰ Srov. DOHNALOVÁ, Marie, Lenka DEVEROVÁ, Kateřina LEGNEROVÁ a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Lidské zdroje v sociálních podnicích*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 108-123.

Motivace jednotlivých podnikatelů a zvýšená potřeba začleňování hodnot do vlastních snah je možná prvopočátkem hledání čehosi chybějícího, řekněme skutečných hodnot, ryzí etiky v chaosu postmoderní doby. Jako by bylo třeba vše si vydobýt znovu, snad jinak, jinými prostředky.

5.4 Etika v interakci s podnikáním

Definice podnikatelské etiky dle Ferrela a Fraedricha zní: „Podnikatelská etika zahrnuje morální zásady a normy, které usměrňují chování ve světě podnikání. Zda specifické chování je dobré, či špatné, etické, či neetické často určuje veřejnost skrze sdělovací prostředky, zájmové skupiny a podnikatelské organizace a rovněž také prostřednictvím osobní morálky a hodnot jednotlivců.“⁸¹ Tedy odkazuje se na hodnoty jednotlivců a osobní morálku, což dává široké spektrum nuancí a je přesně tím, co Lipovetsky na současnosti nejvíce kritizuje: „Jestliže spektakulární charita využívá morálku citu, pak business ethics spočívá na morálce dobře pochopeného zájmu. Charakteristickým rysem naší epochy není posvěcení etiky, ale její utilitaristická instrumentalizace ve světě obchodu. Na jedné straně stojí vůle k morálnímu zušlechťení, směřující ke každému jedinci, na druhé pak otevřená společenská smlouva, pro jednotlivce v podrobnostech nepříteliš direktivní, avšak znamenající zásadní volbu směru a klíčová přesvědčení pro podnik.“⁸² Odkud a kam však vedou tyto snahy, pomineme-li možnost, že slouží pouze ke zvýšení produktivity? Otevřenou otázkou zůstává, zda je skutečně hlavním motivem prostoupení byznysu etickými požadavky pouze výkonnostní princip. Odpověď pravděpodobně budeme schopni zformulovat až v budoucnosti.

Církev se v *Caritas in veritate* vyjadřuje do určité míry shodně: „Je dobré vypracovat také platné rozlišovací kritérium, neboť je zřejmé i zneužívání přívlastku etický, jenž je používán velice všeobecně k označení velmi různorodých obsahů, a to až do té míry, že pod jeho značkou se skrývají rozhodnutí a volby, které odporují spravedlnosti a skutečnému dobru člověka.“⁸³ Pravým kritériem také v ekonomickém sektoru by měl být morální systém, který za hlavní pilíř považuje stvoření člověka k obrazu Božímu a z toho plynoucí nezcizitelnou důstojnost. Ekonomika se všemi svými odvětvími je především sektorem lidské činnosti.⁸⁴ „Etika, která by odhlížela od tohoto pilíře, by riskovala nevyhnutelnou ztrátu vlastní konotace a vystavovala by se manipulaci. Přesněji řečeno, hrozilo by jí, že se stane účelovou ve prospěch existujících ekonomicko-finančních systémů, místo toho, aby korigovala jejich dysfunkce.“⁸⁵ uzavírá svými slovy Benedikt IX. Církev tedy taktéž nevyklučuje možnost devalvace přívlastku „etický“. Navrhuje však řešení. Kritériem by měl být fakt, že také v případě ekonomické činnosti, se jedná především o lidskou činnost a subjektivní stránka

⁸¹ FERRELL, Linda, John FRAEDRICH a O. C FERRELL. *Business ethics: ethical decision making and cases*. 5. ed. Boston: Houghton Mifflin, 2002.

⁸² LIPOVETSKY, Gilles. *Soumrak povinnosti: bezbolestná etika nových demokratických časů*. V českém jazyce vyd. 2. Přeložil Martin POKORNÝ, přeložila Alena BLÁHOVÁ. Praha: Prostor, 2011. Střed (Prostor), s. 334-335.

⁸³ *Caritas in veritate*, čl. 45.

⁸⁴ Tamtéž, čl. 45.

⁸⁵ *Caritas in veritate*, čl. 45.

podmiňuje samotnou morální podstatu práce. K tomuto zásadnímu faktu by se mělo vztahovat rozlišení při užití přesné terminologie.⁸⁶

Trend současnosti je specifický zvýšením intenzity debat o etické stránce jevů. Do popředí vystupuje důraz na výchovu k mravnosti. Při všech těchto snahách jsme si ale plně vědomi krize morálky. Fiala k tomuto tématu píše: „Nejde o krizi určité kultury či krizi ekonomického a sociálně politického systému, jedná se o krizi výjimečnou jak svým kontinentálním, či dokonce planetárním rozsahem, tak hloubkou svého dosahu, která směřuje téměř k samotným základům lidského bytí.“⁸⁷ Remišová uvažuje o etice v podnikatelském prostředí v intencích základních hodnot. Říká, že procesuálně je podnikatelská etika založena na etice diskurzu. Dialogu, v jehož středu jsou hodnoty jako humanismus, spravedlnost, solidarita, svoboda a vzájemná tolerance.⁸⁸ Při zhodnocení motivace tedy záleží na úhlu pohledu.

Následně Lipovetsky hovoří o sekularizaci morálky, o etice aproximativní, která se vztahuje spíše k tradici demokratické než morální, neboť umožňuje jednotlivci svobodně a na základě racionální úvahy zvolit si své hodnoty a cíle, čímž spoluvytváří ducha podniku, nicméně obchodní morálka nepředepisuje sebezapření, pouze podporuje harmonii partikulárních zájmů. Řeč je o lidské náklonosti k zodpovědnosti, nikoli vnitřní motivaci k zodpovědnosti. Etika se zde, podle Lipovetského stává výkonným pomocníkem ekonomiky.⁸⁹

Zajímavý úhel pohledu na podnikání obecně přináší Arison v knize Model konání dobra. Arison píše: „Mnohé organizace používají příbuzné hodnoty jako integrita, transparentnost a etika a já souhlasím s tím, že jsou nesmírně důležité. Souvisejí s Čistotou, jsou ovšem pouze její součástí. Já na to pohlížím tak, že Čistota je mnohem vyšší, povznesená hodnota, je to neposkvrněnost myšlenek, záměrů a činů.“⁹⁰ Arison rozvádí myšlenku o čistém záměru, kdy podnikateli záleží na lidech, na planetě a snaží se najít rovnováhu mezi popsáním záměrem a touhou po zisku. Podnikatel, jako kdokoli jiný, tvrdí Arison, by měl sledovat své jednání a místo, odkud pramení rozhodování, aby sjednal dohodu v dobré víře a s poctivým záměrem, od čistých myšlenek vede cesta k čistému záměru a čistým činům. Důvěra a respekt jsou základními stavebními kameny podniků, jichž je majitelkou. Otázky, jak vzniká tiché, vyrovnané a klidné místo na práci, kde vzájemný respekt vede vztahy k růstu a práci k produktivitě prolínají její vyprávění o podnikatelském světě jako zpevněné cesty v moři ekonomicky. Arison se snaží osvětlit termín „morální kompas“. Ten jí pomáhá vést k čistotě jednání také v oblasti nejvyššího managementu.⁹¹

⁸⁶ Srov. *Laborem exercens*, čl. 6.

⁸⁷ Srov. FIALA, Bohumil, *Etika*. Slezská univerzita v Opavě 2012, s. 31-32.

⁸⁸ REMIŠOVÁ, Anna. *Etika a ekonomika*. 3. přepracované a dop. vyd. Bratislava: Kalligram, 2011, s. 102.

⁸⁹ Srov. LIPOVETSKÝ, Gilles. *Soumrak povinnosti: bezbolestná etika nových demokratických časů*. V českém jazyce vyd. 2. Přeložil Martin POKORNÝ, přeložila Alena BLÁHOVÁ. Praha: Prostor, 2011. Střed (Prostor), s. 336-337.

⁹⁰ ARISON, Shari. *Model konání dobra: pro úspěšný byznys*. Přeložila Michaela PONOCNÁ. Praha: Euromedia, 2018, s. 50.

⁹¹ Srv. ARISON, Shari. *Model konání dobra: pro úspěšný byznys*. Přeložila Michaela PONOCNÁ. Praha: Euromedia, 2018, s. 51-63.

Stejně tak vyjádřil své pochybnosti o ryze ziskové motivaci podnikatelů Packard, když říká: „Podle mého názoru se mnozí lidé mylně domnívají, že podnik existuje výhradně proto, aby vydělával. Peníze jsou důležitou součástí existence podniku, pokud tento podnik za něco stojí. Výsledek však není cílem existence. Musíme se ponořit hlouběji a najít skutečný důvod svého bytí. Při tomto hledání nevyhnutelně dospíváme k závěru, že se skupina lidí dává dohromady a koexistuje v podobě instituce, jíž říkáme podnik, aby byla schopna kolektivně dosáhnout něčeho, čeho by jednotlivě tito lidé dosáhnout nedokázali – aby něco přinesli společnosti, což se zdá být otřepanou frází, má to však zásadní význam.“⁹² Podnikatel, který již jako výchozí zvolí podnikání sociální, vstupuje do ekonomické „hry“ plně si vědom tradice solidarity a vzájemné pomoci, obvykle dochází k inovativní vizi, již hodlá naplňovat v rámci solidární ekonomiky.

5.5 Přínos sociálního podnikání v globálním světě

Explozi vzájemné celoplanetární závislosti, dnes obvykle známé jako globalizace, předvídal již Pavel II. „Překvapující jsou rozměry a prudkost, s jakou se rozvinula. Tento proces byl hlavním hybatelem toho, že se celé regiony vymanily ze zaostalosti. Sám o sobě představuje obrovskou příležitost. Nicméně nebude-li veden láskou v pravdě, může tento celoplanetární proces vést k rizikům nepoznaných škod a nových rozdělení lidské rodiny. Láska a pravda proto stojí před nevídaným kreativním závazkem, který je zajisté velmi rozsáhlý a složitý. Jde o rozšíření hranic rozumu a jeho uschopnění k tomu, aby poznával tyto mohutné nové dynamiky, dával jim orientaci a oživoval je v perspektivách „civilizace lásky“, jejíž sémě Bůh vložil do každého národa a do každé kultury.“⁹³ Mezi spleťtostmi vzájemného objevování v globálním měřítku stále přichází k diskuzi téma lokální soběstačnosti, které stmeluje menší komunity a dává lidem sílu. Především vnitřní, ale nakonec i tu, již je potřeba pro upřednostnění sounáležitosti před hyperkonzumismem. Subjekty třetího sektoru, vznikající v občanské společnosti, čelí ponejvíce nedostatku důvěry v solidární jednání, neboť zde přetrvává podezření na motivaci vlastními zájmy. To je ale pravděpodobně taktéž pozůstatkem dob minulých. Sociální podniky velmi ovlivňuje kultura občanské společnosti. Jejich důležitost spočívá více ve vytváření hodnot než zisku, nicméně má-li docházet k sociálním inovacím, musí podnikatelská činnost souviset také s ekonomickou prosperitou. Proto kritické reflexi neuniká, že ačkoli se sociální podnikání musí řídit stejnými zásadami jako podnikání v ziskovém sektoru, jsou tyto zásady aplikovány odlišně. Dohnalová v této souvislosti píše o metodách bližších lidskému faktoru než finančnímu ocenění, smysluplnosti práce, uznání a pomoci ostatním.⁹⁴

⁹²COLLINS in TUČKOVÁ, Zuzana a Olav HAUGE. *Sociální ekonomika, sociální podniky a obrysy udržitelnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 67.

⁹³ *Caritas in veritate*, čl. 33.

⁹⁴ Srov. DOHNALOVÁ, Marie. *Antropologie občanské společnosti: analýzy a interpretace s přihlédnutím k výsledkům vědecko-výzkumného a pedagogického zaměření Katedry oboru Občanský sektor FHS UK v Praze*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2004. Scientia (Nadace Universitatis Masarykiana), s. 63.

Velmi zajímavým fenoménem však je, že některé principy aplikované v globálním rozsahu zkrátka přestávají fungovat. Hauser se domnívá, že potíže v ekonomicko-sociální sféře plynou z oslabení nástrojů sociálních států právě pod tlakem neoliberalismu a globalizace.⁹⁵ Jistě můžeme souhlasit s tvrzením Jana Pavla II., že globalizace a priori není ani dobrá ani zlá a že bude taková, jakou ji uděláme.⁹⁶ Dnes je již zřejmé, že globální regulace kapitálových toků může sloužit povšechnému blahobytu. Na druhou stranu je nesporné, že člověk není schopen dlouhodobě pojmout za své tolik vzdálené atributy globálního nastavení světa. Saturace potřeby lidské blízkosti, známosti, touhy činit něco pro někoho konkrétního v dlouhodobém horizontu může často generovat větší společenský přínos, než snahy o řešení obecné.

Významnost a smysluplnost sociálního podnikání, minimálně evropského dopadu, potvrzuje přímá podpora přicházející z evropských fondů. Přínos finálně spočívá především v kolektivní výhodě, ve výhodě, jak pro danou místní komunitu, tak pro evropský celek. Tyto podpory motivují, navozují participativní a solidární atmosféru, kterou mnozí lidé žijící s jakýmkoli handicapem nikdy nezažili. Jde o bonus pro celou společnost a pro osoby sociálně i fyzicky znevýhodněné navíc možná jediná šance, jak získat skutečnou práci. Bohužel nutno dodat, že po vyčerpání podpor ESF směřujících k začínajícím sociálním podnikům nastupuje v Čechách díky chybějící legislativě (či daňovému zvýhodnění nebo jakékoli další podpoře těchto podniků a jejich zaměstnanců) značný propad na poli dalšího rozvoje a udržitelnosti sociálního podnikání.

⁹⁵ Srov. HAUSER, Michael, ed. *Sociální stát a kapitalismus*. Praha: Svoboda Servis, 2007. SOK (Socialistický kruh), s. 35-37.

⁹⁶ JAN PAVEL II. *K otázce globalizace*. Úryvek projevu k Papežské akademii sociálních věd [online]. IN: Christnet. 2001. [cit. 2018-12-02]. Dostupné na WWW: <http://www.christnet.eu/clanky/1670/k_otazce_globalizace.url>.

Závěr

Pro systematické shrnutí tezí z mé bakalářské práce, které definovaný cíl přímo reflektují, jsem zvolila bodový výčet. Nabízí maximální přehlednost a potenciál pro další rozpracování. Sociální podnikání lze považovat za činnost přesahující hranice výdělečné činnosti směrem k hodnotám a společenskému blahu na základě těchto tezí:

- Již samotné principy sociálního podniku definují jeho přesah směrem ke společenskému blahu:
 - Nadřazenost člověka nad kapitálem
 - Veřejně prospěšný cíl
 - Přístup bez předsudků
 - Naplnění celospolečenského prospěchu
 - Enviromentální povaha podnikání⁹⁷
- Sociální podniky zaměstnávají osoby se zdravotním postižením, podporují tím jejich začlenění do společnosti.⁹⁸
- Sociální podnikání reflektuje současný stav společnosti ve vztahu ke kritériím zaměstnávání a zdůrazňuje zvýšený význam sociálních cílů na ekonomickém poli.⁹⁹
- Sociální podniky představují alternativu ohledně zaměstnávání mládeže a mladých dospělých.¹⁰⁰
- Sociální podnikání dokáže snáze, než je tomu v běžných podnicích, přizpůsobit nároky na jednotlivé zaměstnance při zaměstnávání žen po MD a osob pečujících o osobu blízkou.¹⁰¹
- Schéma práce v sociálních podnicích zahrnuje specifický přístup k zaměstnancům a skýtá dostatečně velkou oporu pro osoby potřebující zvláštní pomoc.¹⁰²
- Sociální podnikání je spojeno s odpovědí na hodnoty lokálních společenství. Přináší dynamický prvek, který tyto hodnoty podporuje (návrat ke kořenům).¹⁰³
- Ekonomická činnost, zohledňující etická hlediska, má potenciál generovat výstupy nejen v rovině ekonomické, nýbrž také v mnoha dalších rovinách se zásadním vlivem na kvalitu lidského života.¹⁰⁴
- Sociální podnikání je v občanské společnosti protektivním prvkem ve vztahu k důvěře ve spoluobčany, solidaritu a odpovědnost.¹⁰⁵
- Hodnoty (principy) preferované v sociálním podnikání a z nich vyplývající důstojnost zaměstnanců pozitivně ovlivňují vzájemný vztah a atmosféru podpory v celé společnosti.¹⁰⁶
- Sociální podnikání umožňuje bytí v příznivém sociálním prostředí, dává možnost seberealizace a prostor proto být užitečným společností.¹⁰⁷

⁹⁷ Srov. kap. 3.1-3.5, s. 14-16.

⁹⁸ Srov. kap. 4.1, s. 17.

⁹⁹ Srov. kap. 4.1, s. 17.

¹⁰⁰ Srov. kap. 4.2, s. 18.

¹⁰¹ Srov. kap. 4.3, s. 18.

¹⁰² Srov. kap. 4.4, s. 18.

¹⁰³ Srov. kap. 5, s. 19.

¹⁰⁴ Srov. kap. 5.1, s. 20.

¹⁰⁵ Srov. kap. 5.2, s. 21-22.

¹⁰⁶ Srov. kap. 5.3, s. 23.

- Je zaměřeno spíše na vytváření hodnot než zisku, nicméně musí reflektovat také ekonomickou prosperitu (spojuje a inovuje).¹⁰⁸
- Lokální soběstačnost stmeluje a dává lidem sílu. Především vnitřní, ale nakonec i tu, které je potřeba pro upřednostnění sounáležitosti před hyperkonzumismem.¹⁰⁹
- Saturuje potřeby lidské blízkosti, známosti, touhy činit něco pro někoho konkrétního v dlouhodobém horizontu.¹¹⁰
- Přináší kolektivní výhodu pro celou komunitu.¹¹¹

Tradiční bariéra mezi ekonomikou, sociálními zájmy a etickými hodnotami s sebou dosud nesla i zcela odlišný přístup ke vzdělávání. Současné tendence vysokých škol k zařazení předmětů reflektujících podstatu etického, sociálního a environmentálního vlivu v podnikání, mají za cíl získat takové manažery a podnikatele, kteří budou preferovat etické formy partnerství ve všech právních svazcích. Takovým způsobem se může postupně proměňovat přístup marketingu do podoby, kdy se prioritně bude zaměřovat na zajištění skutečných potřeb lidí, nikoli pouze uměle vytvářet poptávku.¹¹² Mohli bychom zde podrobně zkoumat celospolečenské tendence a nacházet možnosti nového výrazu firem, jako je zavádění podnikatelské etiky (BE-business effect), stejně jako společenské odpovědnosti firem (CSR-corporate social responsibility) a hledat styčné body se sociálním podnikáním, které je v současnosti „morálně“ o krok napřed, neboť na těchto základech od počátku stojí. Je však zřejmé, že celospolečenský přínos etického jednání v ekonomice sám o sobě vytváří předpoklad pro trvale fungující hospodářství a v konečném důsledku inicializuje celkový užitek společnosti. Nikoli pouze zisk, ale pravý užitek pro celé lidské společenství.¹¹³

Také církve se v několika encyklikách věnuje ekonomické činnosti a s ní související pracovní problematice, na které pohlíží očima nejvyšší etické hodnoty, tedy hodnoty lidského života, proto je v jednotlivých kapitolách dán prostor rovněž tomuto sdělení. Církev je přesvědčena, že práce je základní rozměr pozemské existence člověka.¹¹⁴ Pokud nahlížíme práci, jako mravní povinnost každého člověka, a současně jako morální právo daného jedince, nemělo by ve společnosti docházet k utlačování jedinců, kteří mají z jakéhokoli důvodu ztížený přístup k zaměstnání. Má-li mít každý člověk možnost, podle svých schopností pracovat, a tak zajišťovat prostředky na živobytí pro sebe a svou rodinu přirozenou činností, tedy prací, má společnost morální povinnost mu tuto umožnit. Církev respektuje důstojnost člověka jako člověka a zároveň jako subjektu práce, kterému je třeba zajistit, aby se cítil plnoprávným pro sebe, svou rodinu i celou společnost. V základě je toho názoru, že člověk se práce účastní jako celý člověk, tedy tělo i duch. Nerozhoduje, zda jde o práci duševní, či tělesnou, jde o zapojení se do díla a tím potvrzení smyslu své existence. Církev reflektuje současné

¹⁰⁷ Srov. kap. 5.3, s. 24.

¹⁰⁸ Srov. kap. 5.5, s. 25.

¹⁰⁹ Srov. kap. 5.5, s. 25.

¹¹⁰ Srov. kap. 5.5, s. 26.

¹¹¹ Srov. kap. 5.5, s. 26.

¹¹² Srov. kap. Úvod, s. 5.

¹¹³ Srov. kap. 5.4, s. 26.

¹¹⁴ Srov. kap. 5.4, s. 13.

dění v ekonomickém prostoru, akcentuje sílu občanské společnosti a vše pozitivní, co z ní vychází, tedy také sociální podnikání, které preferuje alternativní přístupy, zohledňuje specifika jednotlivých zaměstnanců a vytváří podmínky pro celkově příznivou atmosféru společnosti. Základní zásadou je požadavek, aby kapitál sloužil práci, a ne práce kapitálu.¹¹⁵ Církev se také vyjadřuje k tématu globalizace, této explozi celoplanetární závislosti, a ve světle slov Pavla II, že globalizace bude taková, jakou si ji uděláme, vyzývá církev k bedlivému poznávání této mohutné nové dynamiky s orientací na věrnost pravdě.¹¹⁶

V práci se věnuji především současnému stavu prolínání etických hodnot do ekonomie a důsledkům tohoto faktu. Přesto, vidíme, že v každé z kapitol sehrává svou roli sociální práce. Je proto na místě otázka týkající se statutu sociální práce v postmoderní éře. Je-li jednou z rolí sociálního pracovníka být hybatelem sociálních změn, je třeba, aby se dostatečně orientoval v možnostech, které otevírají dveře sociálním aktivitám. O multidisciplinarity sociálního oboru již není třeba diskutovat. O závislosti sociální práce na státním rozpočtu, dotacích, či dobrovolnosti však stále diskutovat lze. Můžeme se zabývat otázkou, do jakých oborů by měla sociální práce dále postupovat. Provázanost s dalšími vědními disciplínami přinášela vždy své ovoce.

Od sociální práce se očekává všestranná podpora klientů. Jedná-li se o podporu psychickou, nástrojem jsou znalosti sociálního pracovníka v oboru psychologie, psychoterapie, pedagogiky či sociologie. Zmíníme-li klientovu podporu v oblasti materiální, máme před sebou dvě možnosti spolupráce. Pasivní pro klienta, skrze podporu při uplatnění nároku na sociální dávky a služby, a aktivní skrze spolupráci s ekonomickými subjekty. Sociální práce sama o sobě pracovní místa nevytváří, a tak je jedna z jejích hlavních rolí, tedy ochrana klienta před sociálním vyloučením, závislá na bezpodmínečné provázanosti s trhem práce. Ten je ovšem ve většině případů nemilosrdný. Touto úvahou můžeme dospět ke styčným bodům mezi sociálním a ekonomickým oborem, mezi sociální politikou a sociálním podnikáním, v neposlední řadě pak mezi vnitřními motivy a vnějšími podněty, které způsobují zájem o sociální ekonomiku, potažmo o sociální podnikání.

Ráda bych zde nastínila ještě další hledisko. Pokud bychom si připustili riziko a dovolili si hovořit o *snaze tržní logiky ovládnout společně s jiným také sociální práci jako profesi*¹¹⁷, můžeme s povděkem akceptovat snahu sociální práce proniknout do oboru ekonomiky a byznysu a prosadit se v nich. První vlašťovky se objevují právě v oblasti sociálního podnikání, kde dochází (ve zkratce) ke dvěma modelům. Jedním z nich je podnikatelská historie sociálního podnikatele, který se rozhodl, máje dostatek zkušeností ekonomického rázu, že chce dát prostor hlubšímu rozměru života svého i celé společnosti. Zkušenosti v oboru sociální práce nemá, tedy v lepším případě na základě dostatku finančních prostředků osloví a zaměstná odborníky, či se pustí do práce s klienty se znevýhodněním sám v rámci vlastní otevřenosti a dobré vůle. Druhým modelem je podnikatel-odborník v sociální profesi, který se rozhodl vejít v rizika

¹¹⁵ Srov. kap. 3.1, s. 13.

¹¹⁶ Srov. kap. 5.5, s. 28.

¹¹⁷ GOJOVÁ, Vendula. *Sociální práce v kontextu sociálního podnikání*, THESES 2013.

ekonomických aktivit a získat stabilní finanční platformu pro cílovou skupinu, s níž již má zkušenosti. Mohli bychom se obávat ekonomizace sociální práce, kde by mohlo dojít k pozměnění jejích základních hodnot, anebo můžeme diskutovat o možnosti svobodnějšího pohybu a dosahu sociálního pracovníka na poli aktuálních potřeb společnosti. Zefektivnění sociální práce, její větší nezávislost a možnost tvůrčího přístupu vyžaduje inovativní snahy. Oblast ekonomiky se jeví být málo prozkoumanou, nebo lépe propojenou se sociální prací. Ekonomický subjekt se tak setkává se zástupcem sociální práce, ovšem nikoli jako se zastáncem a propagátorem charitativních účelů, ale tentokrát s partnerem, který sice přímo negeneruje zisk, nicméně svou pozicí vytváří prostřední vhodné k progresi zainteresovaných spolupracovníků nejen v rovině udržování profesní etiky. Připravuje také managementu inkluzivní a integrační postupy pro zaměstnance podniku, jimž zároveň poskytuje podporu a pomoc v reflexi na jejich konkrétní potřeby.

Je na místě vrátit se k cíli práce definovaném v úvodu: Představit sociální podnikání jako činnost s přesahem za hranice výdělečné činnosti směrem k etickým hodnotám a společenskému blahu v reflexi požadavků současné společnosti.

Současná společnost prochází renesancí etických hodnot. Tato tendence je reflektována také ekonomikou. Prostupuje všemi stupni vedoucími od školství, přes legislativu obohacující podniky o etické kodexy a podobná doporučení, až po samotné rozhodování o nakládání se ziskem. Ať již jsou důvody prosazování etických hodnot v ekonomice jakékoli, sociální práce, která od svých kořenů prostupuje napříč celou společností s pohledem upřeným k etickým hodnotám, k člověku jako nositeli a cíli společenských institucí, opět nachází své místo v průkopnictví nového směru. Sociální podnikání jí k této akci dává maximální prostor právě pro svou otevřenost prosociálním tendencím. A naopak, sociální práce nabízí podnikatelskému sektoru podporu při zavádění inovativních vizí v rámci prosazování spravedlnosti, solidarity a vzájemné tolerance. Etický kontext sociálního podnikání otevírá další z cest sociální práce jako oboru, jenž jednoduše chce zkoumat všechny varianty pro rozšíření, a nebojme se říci velmi otevřeně, financování svých aktivit sloužících ku prospěchu celé lidské společnosti.

Příloha I.

Pro praktickou část jsem vybrala dva sociální podniky, které se zásadně odlišují. V prvním případě se jedná o velmi malý podnik o pěti zaměstnancích, přičemž dva jsou zakladatelé vlastníci podniku. V druhém případě jde o sociální podnik o několika pracovištích, se 140 zaměstnanci, z nichž je 118 osob ze znevýhodněných skupin. Podnik má dva sociální pracovníky, čtyři pracovníky v sociálních službách, čtyři mentory a ergoterapeuta.

Cíl stáží

Již několik let spolupracuji s firmou, která se zabývá ochranou životního prostředí. Nabízí možnosti brigád pro studenty, čerstvě dostudované, mezi zaměstnanci se ocitli také tři lidé trpící duševní poruchou. Právě tito spolupracovníci mne přivedli k zájmu o sociální podnikání. Popisovali situace, do nichž se dostávali v běžných zaměstnaneckých poměrech. Nelze říci, že práce ve zmíněném oboru skýtá možnosti nízkého pracovního nasazení, nicméně kvalita přístupu a vzájemná důvěra v pracovních vztazích poskytuje dostatek prostoru pro ukotvení člověka s podobným handicapem.

MPSV nabízí v rámci projektu Podpora sociálního podnikání dvou až pětidenní stáže. Stážistovi je umožněno seznámit se s vhodnými přístupy ke znevýhodněným zaměstnancům, poznat způsob řízení sociálního podniku, obeznámit se s jeho fungováním a tak načerpat potřebné znalosti a dovednosti k založení vlastního podniku i zjistit možná úskalí sociálního podnikání a včas ošetřit nebo se alespoň připravit na případná rizika.¹¹⁸ Cílem stáže je zjistit, proč podnikatelé zvolili cestu sociálního podniku. Snažím se porovnat přístup ke znevýhodněným zaměstnancům ve velkém a malém podniku. Posledním bodem je získání informací o fungování sociálního podniku se sociálním pracovníkem a bez něj.

Plán stáží a metody spolupráce

Stáže byly rozděleny do dvou fází rozložených do dvou dnů. První se věnovala samotnému provozu a setkávání se zaměstnanci, druhá probíhala v kanceláři majitelů podniků. Ke zjištění potřebných informací jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru.

Základní linie otázek, která měla vést k zodpovězení dotazů týkajících se důvodu nastoupení cesty sociálního podnikání a rozvíjení spolupráce se sociální prací, byla modifikována dle stávající situace a dle jeho subjektivních dojmů, dále pak doplňována o návrhy podnikatele. Především v reakci na předchozí den strávený na pracovištích vznikaly nové otázky v oblasti vztahů mezi zaměstnanci, byl tedy dán prostor pro subjektivní pohledy a návrhy.

¹¹⁸ *Ministerstvo práce a sociálních věcí.* Stáže v sociálních podnicích jsou vzájemně inspirující [online]. Praha: 2015, posl. Aktualizace 2015-05-18 [cit. 2018-01-18]. Dostupné na WWW: <<https://www.mpsv.cz/cs/21101>>.

Základní otázky:

1. Jak vnímáte sociální podnikání obecně a co vás motivovalo k tomu založit vlastní sociální podnik?
2. Jaké byly začátky vašeho podnikání, jaké překážky jste překonávali?
3. Jaká máte kritéria při výběru nových zaměstnanců?
4. Spolupracujete se specialisty (soc. pracovník, psycholog, ergoterapeut)? Probíhá případná kooperace formou zaměstnaneckého poměru nebo externí spolupráce?

Představení subjektů

VK Radouš s.r.o.

Sociální podnik byl založen v roce 2013 v duchu dvou hlavních záměrů. Splnit si sen a pomoci příbuznému a jeho přátelům se zaměstnáním. Sociální podnik se zabývá výrobou přírodního nepasterovaného kulturně kvašeného jablečného nápoje cideru, výrobou vlastních přírodních piv a prodejem produktů z vlastního pivovaru Radouš. V novém sídle v Druztové nyní buduje alternativní prostor s různými službami, např. wellness a orientální kavárna, homeopatická poradna, masáže. Dává zde také prostor alternativní hudbě, především bigbeatové.

Při výrobě většiny piv Radouš používá podnik suroviny lokálně významného charakteru. Výrobu v tomto podniku neurychlují chemicky ani časově. V současné době probíhá realizace projektu podporovaného Evropskou unií, v Lidovém domě Raisova 2 ve Starém Plzenci s názvem První výrobce přírodního cideru v ČR.

Tato sociální firma zaměstnává dvě osoby s duševním onemocněním a na částečný úvazek jednu osobu s tělesným postižením. Nemá vlastní sociálního pracovníka, spolupracuje externě s jediným odborníkem, a to psychiatrem.

POMOC z.s.

Spolek POMOC Týn nad Vltavou z.s., dříve občanské sdružení, bylo založeno v roce 1996 s hlavní myšlenkou vytvořit dobrovolné společenství lidí, kteří projeví upřímný zájem podílet se na výstavbě a realizaci sociálních, charitativních a zdravotnických zařízení, která budou sloužit a doposud slouží potřebným lidem bez ohledu na jejich vzdělání, národnost, rasu a přesvědčení. Posláním spolku je vybudování duchovních a sociálních center integrace, kde budou žít, pracovat a vzdělávat se lidé se zdravotním, sociálním nebo jiným druhem znevýhodnění s lidmi zdravými, zejména pak v zemědělských provozech a na venkově. Dále tento spolek zřizuje nestátní, zejména profesní organizace k zajištění provozu vybudovaných zařízení pro sociální, léčebnou a pracovní rehabilitaci. V neposlední řadě je možné využít prostory pro studijní pobyty, stáže a exkurze, a to především pro studenty a zájemce o problematiku sociálních služeb a sociálního podnikání.

Spolek zahrnuje několik pracovišť, a to Chráněné dílny sv. Jiljí (keramickou, textilní, dřevovýrobu a zemědělské a zahradnické činnosti), Domov sv. Anežky (s ubytováním pro klienty a zaměstnance dílen), samostatné podporované bydlení, internátní byty a Domovy Klas, které se specializují na sociální centra a služby pro seniory, děti a mládež Vltavotýnská.

Dnes má tento sociální podnik 118 zaměstnanců se znevýhodněním. 145 je zaměstnanců celkem. 25 osob bydlí v Domově sv. Anežky, 12 dochází do stacionáře. Další služby jsou 9 internátních bytů a 5 pokojů podporovaného bydlení.

Odpovědi

1. Jak vnímáte sociální podnikání obecně a co vás motivovalo k tomu založit vlastní sociální podnik?

VK Radouš s.r.o. (majitel pivovaru)

„Víte, my jsme se k tomu dostali takovým zvláštním způsobem. Máme v rodině schizofrenika a viděli jsme, jak těžko se mu daří zapojovat se mezi lidi a vůbec někde vydržet, a aby oni vydrželi s ním, když má ty svoje stavy. A pak přišla účetní, ta už teď s náma nespolupracuje, ale věděla hodně o fonděch, a tak nám vlastně udělala cestu v roce 2013 k založení našeho podniku. Já už věděl, co chci a že k tomu potřebuju lidi a peníze. Myšlenkou mít malý pivovar s vlastním pivem, jsem se začal zabývat už v roce 1983, tedy v době, kdy nebylo možné vlastnit výrobní prostředky. Byl to prostě můj sen. Praxe a prima chvíle prožité v litovelském pivovaru k tomu samozřejmě přispěly. Po několika domácích várkách jsem pochopil, že chci mít malý, ale opravdový profesionální pivovar, kde vše funguje jako v tom velkém. A to se nějak skloubilo dohromady, i když jsme vlastně o sociálním podnikání skoro nic nevěděli.“

POMOC z.s. (jeden ze synů zakladatele)

„Tenkrát chtěl otec po všech těch letech komunistického útlaku začít s něčím novým, my jsme s bratry jen sledovali, do čeho všeho je schopen se pustit a jen jsme zhmotňovali různé nápady. Otec má přítele a ten zase postiženého syna, s lehkou mentální retardací. A jak otec vymýšlel a tvořil, začal s dvorem, potom s kaplí, tak pak přišla i ta myšlenka zkusit zaměstnat nejen syna onoho přítele, ale i další, které jeho rodina znala. Je to tolik let, že už nedokážu říct, jak to všechno šlo, ale dnes je zaměstnanců s handicapem skoro 120. Naše rodina má vazby na francouzské firmy, respektive taková francouzská VZP, tam mají společné zdravotní a sociální a vše je tam propojené, a tak jsme se vlastně začali učit, jak se dá pomáhat a zároveň podnikat. Tak jsme vlastně viděli, jak to funguje v zahraničí, i když samozřejmě tam je to legislativně dávno zakotvené a tím pádem velmi dobře podpořené.“

2. Jaké byly začátky vašeho podnikání, jaké překážky jste překonávali?

VK Radouš s.r.o.

„Tenkrát bylo na Plzeňsku pět takových firem a s Exodem jsme spolupracovali. Něco málo jsme věděli a hodně zkušeností jsme měli právě s tím příbuzným, se kterým jsem pracoval občas už před firmou. Potom nám účetní řekla, že by bylo dobré spolupracovat s ÚP a tak jsme přijali člověka s tělesným postižením. Nevěděli jsme, kolik dokumentace vše obnáší, a když bývalá účetní odešla, dlouho jsme se se vším potýkali. Až jsme do firmy šli na plný úvazek oba a žena se začala v těchhle věcech orientovat sama. Věděl jsem, že potřebujeme brát suroviny z našeho kraje a na tom jsem

stavěl zase já. To papírování bych ale nezvládl. Jinak jsou ty lidi hodně po doktorech, a když třeba dojde k tomu horšímu období, zůstávám tady sám. Teď v hospůdce se stalo, že nám servírka několikrát nepřišla a musela k doktoru. Je to takový nespolehlivý. A finance vám nikdo neodpustí, to zase při té udržitelnosti místa vidím jako problém. Ale my chtěli a chceme dál podnik budovat a rozšiřovat, a tak to zvládáme s lidma a všechno navíc vkládáme do toho rozšiřování a vylepšování. A to je zatím pořád stejný a tak nějak to jde kupředu.“

POMOC z.s.

„Dnes bych tomu řekl nerozvázná naivita porevolučního nadšení, která sice zvládla mnohé, ale postupně vyprchávala. Přiznám se, že jsme unavení. Tenkrát nám chybělo ukotvení a zkušenosti, ale to nahradilo to nadšení. Najít pomezí mezi terapií a skutečnou prací. Ale s tím se bojuje vlastně stále, protože v momentě, kdy jste nuceni z dotace přejít na čistý výdělek, dojde vždy k finančnímu schodku. A dodnes není žádná ochrana sociálních podniků, třeba stále příspěvky, daňové zvýhodnění, nebo povinný odběr zboží apod.. Jak spolupracujeme s dalšími sociálními podniky, třeba sdružení Neratov, KARTON s.r.o., diakonie Plzeň, shodujeme se na naprosto stejných překážkách.“

3. Jaká máte kritéria při výběru nových zaměstnanců?

VK Radouš s.r.o.

„Jak jsem řekl, začalo to s příbuzným, který byl dlouho na úřadě a potom jsem potřeboval chlapy na drobnou zedničinu, kde jsem byl pořád s nima. V pivovaru už to chtělo zaškolování, ale tohle musí bavit každého chlapa, ne?! Měli jsme ale zaměstnanců víc, potom v hospůdce v Plzenci se vystříдалo šest lidí. Někdy bylo těžký vykrýt tu nespolehlivost. Zkušenosti jsme nabírali a nabíráme pořád. Většinou jsou to lidi, kteří už někde pracovali, nebo aspoň v chráněných dílnách. My jsme si s nima jenom sedli a řekli, co děláme a co by dělali oni. U nás v provozu je klid. V hospůdce, jako v každé jiné na vsi. Musí mít chuť něco dělat. V pivovaru jsem s nima já a v hospůdce manželka, tak mají pořád za kým jít.“

POMOC z.s.

„Posledních pět let běží z fondů ESF vzdělávací programy, kde se můžeme navzájem poznat, kde si lidé můžou vyzkoušet, jestli dokáží skutečně pracovat, jestli chtějí a mohou jít do dílen jako zaměstnanci. Je to ochrana pro obě strany. V některých případech by teď bylo lepší, kdyby se činnost vrátila do rehabilitace, protože s lety (někteří jsou u nás skoro 20 let a zestárlí, nebo se zhoršuje jejich zdravotní stav) se situace změnila natolik, že ten člověk není schopen na sebe vydělat. Ale zpět to jde velmi těžko. Máme tzv. dvourychlostní dílny a tam si může zaměstnanec vyzkoušet to správné tempo pro sebe. Pokud se ptáte na typy postižení, tak v dílnách má mistr max. po šesti dělnících a většinou můžeme zvládnout jen jednoho nebo dva s psychickými problémy na celý typ dílny. Ono je těžké potom udržet tu správnou atmosféru, když je

mezi dalšími lidmi s mentálním postižením. Takže na těch kurzech už vidíme, jak by se člověk do týmu hodil.“

4. Spolupracujete se specialisty (soc. pracovník, psycholog, ergoterapeut)? Probíhá případná kooperace formou zaměstnaneckého poměru nebo externí spolupráce?

VK Radouš

„My se skrze toho příbuzného známe s jeho doktorkou a tak se radíme i v jiných případech, ale většinou ty lidi mají svého doktora a tak jdou spíš za ním. My jsme malej podnik, kde by se neuživil nikdo navíc. A jak říkám, oni ty naši zaměstnanci mají svoje, kam chodí a kdo jim pomáhal, tak už ví většinou a prostě nepřijdou do práce.“

POMOC z.s.

„My máme dva sociální pracovníky, čtyři pracovníky v sociálních službách a ergoterapeuta. Potom externě spolupracujeme s psychologem. Zaměstnanci, kteří jsou v domově sv. Anežky, využívají plně jejich služeb, i ti, kteří jsou v bytech ještě docela dobře. Jsou u nás ale i lidé, kteří dojíždí domů, a tam vidím, že někdy by větší spolupráce byla dobrá. Potom většinou sociální pracovník reaguje na základě postřehů mistra.“

Shrnutí

Z předchozího textu, který se týkal dvou stáží v naprosto rozdílném prostředí, je zřejmé, že se sociálním podnikáním lze začínat s jakýmkoli prostředky, s týmem kolem sebe i bez něj, se zkušenostmi v podnikání i bez nich. Sociální podnikatele spojuje pocit zodpovědnosti vůči společnosti, konkrétně vůči druhému člověku, jenž má na trhu práce komplikovanější cestu k uplatnění. Sociální podnikatel je podnikatel jako každý jiný, bere na sebe riziko podnikání. Má svůj sen a díky snu hlavní myšlenku, díky myšlence sílu k naplnění snu. Možnost využít dotace a příspěvky na zaměstnance přinášejí do každého podnikání prostor pro zohlednění speciálních potřeb osob se znevýhodněním v mnohem větší šíři než bez těchto prostředků. Nicméně jedná se o dotace dočasné, další udržitelnost pracovního místa leží již plně na bedrech podniku. Fakt, že v sociálním podnikání dochází k reinvestici a hlavní proud finančních prostředků směřuje opět do financování a rozvoje podniku, pro podnikatele znamená nejen plnění snu, ale do určité míry i jistotu pro zaměstnance, že podnik obstojí v tvrdém světě trhu. V každém případě osobnost sociálního podnikatele vždy nějakým způsobem reflektuje potřeby minorit a jejich činnosti vypovídají o osobním nastavení hodnot.

Odborná literatura

- ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika. Úvod a principy*. Brno: CDK, 2004. ISBN 80-7325-030-6.
- ARISON, Shari. *The doing good model: activate your goodness in business*. Dallas, TX: BenBella Books, [2015].
- ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. Praha: Jan Laichter 1937.
- BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate: Láska v pravdě: encyklika o integrálním lidském rozvoji v lásce a v pravdě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-414-9.
- DANIHELKOVÁ, Ester. Ekonomické předměty v bakalářském studijním programu sociální práce. In: *Sociální práce/Sociálna práca*. 2016, č. 5, s. 26-39.
- DOHNALOVÁ, Marie. *Antropologie občanské společnosti: analýzy a interpretace s přihlédnutím k výsledkům vědecko-výzkumného a pedagogického zaměření Katedry oboru Občanský sektor FHS UK v Praze*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2004. Scientia (Nadace Universitatis Masarykiana). ISBN 80-7204-339-0.
- DOŘIČÁKOVÁ, Šárka a René PASTRŇÁK. *Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017. ISBN 978-80-7464-969-1.
- FERRELL, O. C. *Business ethics: ethical decision making and cases*. 6th ed. Boston: Houghton Mifflin, c2005. ISBN 0-618-39573-3.
- GRÜN, Anselm a Jochen ZEITZ. *Bůh a peníze: dialog mnicha s manažerem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. Orientace (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-603-7.
- HAUSER, Michael, ed. *Sociální stát a kapitalismus*. Praha: Svoboda Servis, 2007. SOK (Socialistický kruh). ISBN 978-80-86320-48-9.
- HUNČOVÁ, Magdalena. *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. 2., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-80-7357-545-8.
- JAN PAVEL II. *Laborem exercens: encyklika... O lidské práci ze 14. září 1981*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-007-9.
- JOHANISOVÁ, Naďa. *Kde peníze jsou služebním, nikoliv pánem: výpravy za ekonomikou přátelskou přírodě a člověku*. Ve Volarech: Stehlík, 2008. Jiná ekonomie. ISBN 978-80-86913-05-6.
- KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu*. 3. vyd. Praha: EarthSave, 2005. ISBN 80-903085-7-0.
- KRIVOŠÍKOVÁ, Mária. *Úvod do ergoterapie*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2699-1.
- KUTNOHORSKÁ, Jana, Martina CICHÁ a Radoslav GOLDMANN. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3843-7.
- LIPOVETSKY, Gilles. *Soumrak povinnosti: bezbolestná etika nových demokratických časů*. V českém jazyce vyd. 2. Přeložil Martin POKORNÝ,

přeložila Alena BLÁHOVÁ. Praha: Prostor, 2011. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-237-7.

- NEKVAPIL, Václav V. *Občanská společnost*. Praha: Vyšší odborná škola publicistiky, 2008. ISBN 978-80-903757-3-4.
- PIUS XI. Encyklika Pia XI.: *Quadragesimo anno : o vybudování společenského řádu a jeho zdokonalení podle zásad evangelia*. 3. vyd., okr. v Olomouci: Dominikánská edice Krystal, 1947. Dominikánská edice Krystal.
- RAPHAEL, D. D. *Adam Smith*. Praha: Argo, 1995. Osobnosti (Argo). ISBN 80-85794-59-4.
- SEDLÁČEK, Tomáš. *Ekonomie dobra a zla: po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. Praha: 65. pole, 2009. ISBN 8090394434.
- SEN, Amartya Kumar. *Etika a ekonomie*. Přeložila Jitka ŠTEFKOVÁ. Praha: Vyšehrad, 2002. Moderní myšlení. ISBN 80-7021-549-6.
- ŠMAJS, Josef, Bohuslav BINKA a Ivo ROLNÝ. *Etika, ekonomika, příroda*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4293-9.
- TROJAN, Stanislav. *Fyziologie a léčebná rehabilitace motoriky člověka*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1296-2.

Legislativní dokumenty

- Zákon 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění platném k 1. 1. 2018.
- Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění platném k 14. 3. 2006.

Elektronické zdroje

- ČANÍK Petr, ČANÍKOVÁ Petra. *Aplikace metod a nástrojů podnikatelské etiky v českém podnikatelském prostředí* [online]. 2006, [cit. 2019-02-21]. Dostupné na WWW: <https://www.transparency.cz/wp-content/uploads/ve_amanpe.pdf>.
- České sociální podnikání. *Zdroje informací* [online]. [cit. 2018-02-23]. Dostupné na WWW: <<https://www.ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/zdroje-informaci/webove-stranky>>.
- *Evropský hospodářský a sociální výbor*. Nedávný vývoj sociální ekonomiky v Evropské unii [online]. Evropská unie: 2017 [cit. 2019-01-18]. Dostupné na WWW: <<https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-17-876-cs-n.pdf>>.
- JAN PAVEL II. *K otázce globalizace. Úryvek projevu k Papežské akademii sociálních věd* [online]. IN: Christnet. 2001. [cit. 2018-12-02]. Dostupné na WWW: <http://www.christnet.eu/clanky/1670/k_otazce_globalizace.url>.
- *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. Stáže v sociálních podnicích jsou vzájemně inspirující [online]. Praha: 2015, posl. Aktualizace 2015-05-18 [cit. 2018-01-18]. Dostupné na WWW: <<https://www.mpsv.cz/cs/21101>>.
- PAVEL VI. *Gaudium et spes: pastorální konstituce o církvi v dnešním světě* [online]. Praha: 1969 [cit. 2019-01-18]. Dostupné na WWW: <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html>.

- TESSEA (nedatováno). *O nás*. [online]. [cit. 2018-12-23]. Dostupné na WWW: <<http://www.tessea.cz/tessea-o-nas/o-spolku-my-o-nas>>.

Další zdroje

- KLAUS, Václav. *O nebezpečí hrozícím obyvatelům Česka ze strany nevládních organizací a vůbec o občanské společnosti*. Praha: 7/2005. Seminář v Centru pro ekonomiku a politiku v Praze.

ABSTRAKT

ŠAMATOVÁ, Gabriela. *Etický kontext sociálního podnikání*. České Budějovice 2019. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální práce. Vedoucí práce David Urban.

Klíčová slova: ekonomika, podnikání, sociální podnikání, občanská společnost, sociální ekonomie.

Bakalářská práce se zabývá sociálním podnikáním. Je popisováno jako relativně nadčasové směřování byznysu reflektující etický základ společnosti. Nahlíží fenomén smysluplnosti práce v hlubším měřítku obecného blaha a podtrhává trend globalizace v kontrastu se stále silnější potřebou komunitního rozměru lidského života. Zaměřuje se na otázku motivace záměru podnikatelů v teritoriu sociálního podnikání a směřování k reflexi v rovině současného "dialogu práce". Zabývám se kontextem hodnoty práce pro člověka, který je v obtížné životní situaci. Cílem práce je představit sociální podnikání jako dynamické pnutí směřující za hranice výdělečné činnosti k etickým hodnotám a společenskému blahu.

ABSTRACT

ŠAMATOVÁ, Gabriela. *Ethical Context of Social Business*. Ceske Budejovice 2019. Bachelor Thesis. University of South Bohemia in Ceske Budejovice. Faculty of Theology. Social work department. Supervisor David Urban.

Key words: economy, business, social business, civil society, social economy.

The bachelor thesis deals with social business. It is described as a relatively timeless business direction that reflects the ethical foundation of society. It looks at the phenomenon of meaningful work at a deeper scale of general well-being and underlines the trend of globalization in contrast to the ever-increasing need for the community dimension of human life. It focuses on the question of motivation of entrepreneurs in the social business territory and the direction towards reflection in the level of the current "labor dialogue". I deal with the context of the value of work for a person who is in a difficult life situation. The goal of the thesis is to introduce social business as a dynamic tension going beyond the earnings to ethical values and social well-being.